

TRACTATENBLAD

VAN HET

KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

JAARGANG 1989 Nr. 5

A. TITEL

*Overeenkomst tussen de Verenigde Staten van Amerika, de Lidstaten van het Europees Ruimte-Agentschap, Japan en Canada inzake samenwerking op het gebied van het gedetailleerde ontwerp, de ontwikkeling, de exploitatie en het gebruik van het permanent bemande civiele ruimtestation, met Bijlage;
Washington, 29 september 1988*

B. TEKST¹⁾

Agreement among the Government of the United States of America, Governments of Member States of the European Space Agency, the Government of Japan, and the Government of Canada on Cooperation in the Detailed Design, Development, Operation, and Utilization of the Permanently Manned Civil Space Station

The Government of the United States of America (hereinafter "the Government of the United States" or "the United States"),

The Governments of the Kingdom of Belgium, the Kingdom of Denmark, the French Republic, the Federal Republic of Germany, the Italian Republic, the Kingdom of the Netherlands, the Kingdom of Norway, the Kingdom of Spain, and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, being Governments of Member States of the European Space Agency (hereinafter collectively "the European Governments" or "the European Partner"),

The Government of Japan (hereinafter also "Japan"), and

The Government of Canada (hereinafter also "Canada"),

Recalling that in his State of the Union Address of 25 January 1984, the President of the United States directed the National Aeronautics and Space Administration (NASA) to develop and place into orbit within a decade a permanently manned Space Station and invited friends and allies of the United States to participate in its development and use and to share in the benefits thereof, in order to promote peace, prosperity, and freedom, and the NASA Administrator's correspondence reaffirming the United States' interest in international cooperation in the Space Station program,

Recalling the terms of the Resolution adopted on 31 January 1985 by the European Space Agency (ESA) Council meeting at ministerial level, and the transmission of these terms to the Government of the United States, and that, within the framework of ESA, and in accordance with its purpose as defined in Article II of the Convention establishing it, the Columbus Programme has been

¹⁾ De Duitse, de Italiaanse en de Japanse tekst zijn niet afgedrukt.

**Accord entre le Gouvernement des Etats-Unis d'Amérique, les
Gouvernements d'Etats membres de l'Agence Spatiale Européenne, le
Gouvernement du Japon et le Gouvernement du Canada relatif à la
coopération en matière de conception détaillée, de développement,
d'exploitation et d'utilisation de la station spatiale civile habitée
en permanence**

Le Gouvernement des Etats-Unis d'Amérique (ci-après dénommé
«le Gouvernement des Etats-Unis» ou «les Etats-Unis»),

les Gouvernements de la République fédérale d'Allemagne, du
Royaume de Belgique, du Royaume de Danemark, du Royaume
d'Espagne, de la République française, de la République italienne,
du Royaume de Norvège, du Royaume des Pays-Bas et du
Royaume-Uni de Grande-Bretagne et d'Irlande du Nord, gouverne-
ments d'Etats membres de l'Agence spatiale européenne (ci-après
collectivement dénommés «les Gouvernements européens» ou «le
Partenaire européen»),

le Gouvernement du Japon (ci-après également dénommé «le
Japon»),

et

le Gouvernement du Canada (ci-après également dénommé «le
Canada»),

Rappelant que dans son message sur l'état de l'Union, le 25 janvier
1984, le Président des Etats-Unis a chargé l'Administration nationale
de l'Aéronautique et de l'Espace (la NASA) de réaliser et de mettre
sur orbite au cours de la prochaine décennie une Station spatiale
habitée en permanence et a invité les amis et les alliés des Etats-Unis
à participer à son développement et à son utilisation et à partager les
bénéfices en découlant pour promouvoir la paix, la prospérité et la
liberté, rappelant également la correspondance de l'Administrateur
de la NASA réaffirmant l'intérêt marqué par les Etats-Unis pour une
coopération internationale au programme de Station spatiale,

Rappelant les termes de la Résolution adoptée le 31 janvier 1985
par le Conseil de l'Agence spatiale européenne (l'ASE) siégeant au
niveau ministériel, termes transmis au Gouvernement des Etats-
Unis, et rappelant que le programme Columbus, entrepris à cet effet
dans le cadre de l'ASE, en conformité avec sa mission définie à

undertaken to develop and will develop elements of the permanently manned civil Space Station,

Recalling the acceptance of the aforementioned invitation by the Prime Minister of Canada at the March 1985 Quebec Summit meeting with the President of the United States and the mutual confirmation of interest on cooperation at the March 1986 Washington, D.C. Summit meeting,

Recalling Japan's interest in the Space Station program manifested during the NASA Administrator's visits to Japan in 1984 and 1985,

Considering the Memorandum of Understanding between NASA and ESA for the Conduct of Parallel Detailed Definition and Preliminary Design Studies (Phase B) Leading towards Further Cooperation in the Development, Operation, and Utilization of a Permanently Manned Space Station, which entered into force on 3 June 1985, and the Memorandum of Understanding between NASA and the Ministry of State for Science and Technology of Canada (MOSST) for a Cooperative Program Concerning Detailed Definition and Preliminary Design (Phase B) of a Permanently Manned Space Station, which entered into force on 16 April 1985,

Considering the Memorandum of Understanding between NASA and the Science and Technology Agency of Japan (STA) for the Cooperative Program Concerning Detailed Definition and Preliminary Design Activities of a Permanently Manned Space Station, which entered into force on 9 May 1985 and was concluded under the Agreement between the Government of the United States of America and the Government of Japan on Cooperation in Research and Development in Science and Technology, which entered into force on 1 May 1980,

Noting further the successful implementation of these Memoranda of Understanding through cooperation between NASA and ESA, NASA and STA, and NASA and MOSST in carrying out detailed definition and preliminary design activities,

Recalling the Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies (hereinafter "the Outer Space Treaty"), which entered into force on 10 October 1967,

Recalling the Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return

l'Article II de la Convention qui l'a créée, développera des éléments de la Station spatiale civile habitée en permanence,

Rappelant que le Premier Ministre du Canada a accepté l'invitation susmentionnée lors de la réunion au sommet avec le *Président des Etats-Unis* tenue à Québec en mars 1985 et que les deux Gouvernements ont confirmé leur intérêt pour la coopération lors de la réunion au sommet de Washington, D.C. en mars 1986,

Rappelant l'intérêt que le Japon a manifesté pour le programme de Station spatiale lors des visites de l'Administrateur de la NASA au Japon en 1984 et en 1985,

Considérant le Mémoire d'Accord entre la NASA et l'ASE pour la conduite d'études parallèles de définition détaillée et de conception préliminaire (Phase B) conduisant à une coopération ultérieure au développement, à l'exploitation et à l'utilisation d'une Station spatiale habitée en permanence, qui est entré en vigueur le 3 juin 1985, et la Mémoire d'Entente entre la NASA et le Ministère d'Etat des Sciences et de la Technologie (le MEST) du Canada relatif à un programme en coopération concernant la définition détaillée et la conception préliminaire (Phase B) d'une Station spatiale habitée en permanence, entré en vigueur le 16 avril 1985,

Considérant le Mémoire d'Accord entre la NASA et l'Agence pour la Science et la Technologie (la STA) du Japon relatif au programme de coopération concernant les activités de définition détaillée et de conception préliminaire d'une Station spatiale habitée en permanence entré en vigueur le 9 mai 1985 et conclu dans le cadre de l'Accord relatif à la coopération en matière de recherche et de développement dans les domaines de la science et de la technologie entre le Gouvernement des Etats-Unis d'Amérique et le Gouvernement du Japon et entré en vigueur le 1er mai 1980,

Notant en outre que ces Mémoires d'Accord ont été mis en oeuvre avec succès par la coopération qui s'est établie entre la NASA et l'ASE, la NASA et la STA et la NASA et le MEST dans le cadre de l'exécution d'activités de définition détaillée et de conception préliminaire,

Rappelant le Traité sur les principes régissant les activités des Etats en matière d'exploration et d'utilisation de l'espace extra-atmosphérique, y compris la Lune et les autres corps célestes (ci-après dénommé «le Traité sur l'espace extra-atmosphérique»), entré en vigueur le 10 octobre 1967,

Rappelant l'Accord sur le sauvetage des astronautes, le retour des

of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space (hereinafter "the Rescue Agreement"), which entered into force on 3 December 1968,

Recalling the Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects (hereinafter "the Liability Convention"), which entered into force on 1 September 1972,

Recalling the Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space (hereinafter "the Registration Convention"), which entered into force on 15 September 1976,

Recalling their long and fruitful cooperation in the exploration and peaceful use of outer space, through the successful implementation of cooperative activities in a broad range of space, science and applications areas,

Recalling ESA's and Canada's participation in the U.S. Space Transportation System through the European development of the first manned space laboratory, Spacelab, and the Canadian development of the Remote Manipulator System,

Recalling Japan's participation in the U.S. space program through the First Materials Processing Test,

Convinced that the Space Station will provide a unique opportunity for international cooperation in space science and technology, taking advantage of the low-gravity environment, the near-perfect vacuum of space, and the potential of the Space Station's vantage point for observing the Earth and the rest of the Universe,

Convinced that working together on the permanently manned civil Space Station will further expand cooperation through the establishment of a long-term and mutually beneficial relationship, and will further promote cooperation in the exploration and peaceful use of outer space,

Recognizing that NASA and ESA, NASA and the Government of Japan, and NASA and MOSST have prepared Memoranda of Understanding on Cooperation in the Detailed Design, Development, Operation and Utilization of the Permanently Manned Civil Space Station in conjunction with their governments' negotiation of this Agreement, and that these Memoranda of Understanding will

astronautes et la restitution des objets lancés dans l'espace extra-atmosphérique (ci-après dénommé «l'Accord sur le sauvetage»), entré en vigueur le 3 décembre 1968,

Rappelant la Convention sur la responsabilité internationale pour les dommages causés par des objets spatiaux (ci-après dénommée «la Convention sur la responsabilité»), entrée en vigueur le 1er septembre 1972,

Rappelant la Convention sur l'immatriculation des objets lancés dans l'espace extra-atmosphérique (ci-après dénommée «la Convention sur l'immatriculation»), entrée en vigueur le 15 septembre 1976,

Rappelant leur longue et fructueuse coopération en matière d'exploration et d'utilisation pacifiques de l'espace extra-atmosphérique par la mise en oeuvre d'activités réalisées en collaboration dans une large gamme de domaines touchant à la science et aux applications spatiales,

Rappelant la participation de l'ASE et du Canada au système de transport spatial des Etats-Unis par le biais du développement par l'Europe du premier laboratoire spatial habité, Spacelab, et du développement par le Canada du système télémanipulateur,

Rappelant la participation du Japon au programme spatial des Etats-Unis par le biais de «First Material Processing Test» (Premier essai de traitement de matériaux),

Convaincus que la Station spatiale offrira une possibilité sans équivalent de coopération internationale en matière de science et de technologie spatiales, bénéficiant de l'environnement de microgravité, du vide quasi-absolu de l'espace et des avantages de sa position pour l'observation de la Terre et du reste de l'Univers,

Convaincus que la collaboration à la Station spatiale civile habitée en permanence renforcera la coopération en établissant des relations à long terme mutuellement bénéfiques et la développera dans le domaine de l'exploration et de l'utilisation pacifiques de l'espace extra-atmosphérique,

Reconnaissant que la NASA et l'ASE, la NASA et le Gouvernement du Japon, la NASA et le MEST ont élaboré des Mémoires d'Accord relatifs à la coopération en matière de conception détaillée, de développement, d'exploitation et d'utilisation de la Station spatiale civile habitée en permanence en liaison avec les négociations, par leurs gouvernements, du présent Accord,

provide detailed provisions in implementation of the provisions of this Agreement,

Recognizing, in light of the foregoing, that it is desirable to establish among the Government of the United States, the European Governments, the Government of Japan, and the Government of Canada a framework for the design, development, operation, and utilization of the Space Station,

Have agreed as follows:

Article 1

Object and Scope

1. The object of this Agreement is to establish a long-term international cooperative framework among the Partners, on the basis of genuine partnership, for the detailed design, development, operation, and utilization of a permanently manned civil Space Station for peaceful purposes, in accordance with international law. This permanently manned civil Space Station will enhance the scientific, technological, and commercial use of outer space. This Agreement specifically defines the nature of this partnership, including the respective rights and obligations of the Partners in this cooperation. This Agreement further provides for mechanisms and arrangements designed to ensure that its object is fulfilled.

2. The Government of the United States has a Space Station program which will produce a core U.S. Space Station. The European Governments as governments of Member States of the European Space Agency, the Government of Japan, and the Government of Canada have space programs to produce significant elements which, together with the core U.S. Space Station, will create an international Space Station complex with greater capabilities that will enhance the use of space for the benefit of all participating nations and humanity. Canada's contribution will be an essential part of the infrastructure of the international Space Station complex. This Agreement lists in the Annex the elements to be provided by the Partners to form the international Space Station complex.

3. The permanently manned civil international Space Station complex (hereinafter "the Space Station") will be a multi-use facility in low-earth orbit, comprising both manned and unmanned elements. It will consist of a permanently manned base comprising elements provided by all the Partners, unmanned platforms in

et que ces Mémoires d'Accord définiront en détail les modalités d'application des dispositions du présent Accord,

Reconnaissant, à la lumière de ce qui précède, qu'il est souhaitable d'établir entre le Gouvernement des Etats-Unis, les Gouvernements européens, le Gouvernement du Japon et le Gouvernement du Canada un cadre pour la conception, le développement, l'exploitation et l'utilisation de la Station spatiale,

Sont convenus de ce qui suit:

Article premier

Objet et portée

1. Le présent Accord a pour objet d'établir, sur la base d'une véritable association, un cadre de coopération internationale à long terme entre les Partenaires, pour la conception détaillée, le développement, l'exploitation et l'utilisation d'une Station spatiale civile habitée en permanence, à des fins pacifiques, conformément au droit international. Cette Station spatiale civile habitée en permanence intensifiera l'utilisation scientifique, technologique et commerciale de l'espace extra-atmosphérique. Le présent Accord définit spécifiquement la nature de cette association, y compris les droits et obligations respectifs des Partenaires dans le cadre de cette coopération. L'Accord prévoit en outre des mécanismes et arrangements conçus pour faire en sorte que son objet soit rempli.

2. Le Gouvernement des Etats-Unis a un programme de Station spatiale qui conduira à la réalisation d'une Station spatiale américaine centrale. Les Gouvernements européens en qualité de gouvernements d'Etats membres de l'Agence spatiale européenne, le Gouvernement du Japon et le Gouvernement du Canada ont des programmes spatiaux visant la réalisation d'éléments importants qui constitueront, avec la Station spatiale américaine centrale, un complexe de Station spatiale internationale offrant des capacités accrues, ce qui permettra d'intensifier l'utilisation de l'espace au bénéfice de toutes les nations participantes et de l'humanité. La contribution du Canada sera un élément essentiel de l'infrastructure du complexe de Station spatiale internationale. Le présent Accord énumère en Annexe les éléments à fournir par les Partenaires pour constituer le complexe de Station spatiale internationale.

3. Le complexe de Station spatiale internationale civile habitée en permanence (ci-après dénommée «la Station spatiale») est une installation polyvalente placée sur orbite terrestre basse comprenant des éléments habités et des éléments non habités. Il se compose d'une base habitée en permanence comprenant des éléments fournis

near-polar orbit, a man-tended free-flying laboratory to be serviced at the manned-base, and Space Station-unique ground elements.

4. The Space Station is conceived as having an evolutionary character. The Partner States' rights and obligations regarding evolution shall be subject to specific provisions in accordance with Article 14.

Article 2

International Rights and Obligations

1. The Space Station shall be developed, operated, and utilized in accordance with international law, including the Outer Space Treaty, the Rescue Agreement, the Liability Convention, and the Registration Convention.

2. Nothing in this Agreement shall be interpreted as:

(a) modifying the rights and obligations of the Partner States found in the treaties listed in paragraph 1 above, either toward each other or toward other States, except as otherwise provided in Article 16;

(b) affecting the rights and obligations of the Partner States when exploring or using outer space, whether individually or in cooperation with other States, in activities unrelated to the Space Station; or

(c) constituting a basis for asserting a claim to national appropriation over outer space or over any portion of outer space.

Article 3

Definitions

For the purposes of this Agreement, the following definitions shall apply:

(a) "this Agreement":

the present Agreement, including the Annex;

(b) "the Partners" (or, where appropriate, "each Partner"):

the Government of the United States; the European Governments listed in the Preamble which become parties to this Agreement, as well as any other European Government that may accede to this Agreement in accordance with Article 25(3), acting collectively as one Partner; the Government of Japan; and the Government of Canada;

par tous les Partenaires, de plates-formes non habitées sur orbite quasi-polaire, d'un laboratoire autonome visitable dont le service à la base habitée sera assuré et d'éléments au sol spécifiques de la Station spatiale.

4. La Station spatiale est de conception évolutive. Les droits et obligations des Etats partenaires concernant son évolution sont soumis à des dispositions spécifiques conformément à l'Article 14.

Article 2

Droits et obligations internationaux

1. La Station spatiale est développée, exploitée et utilisée conformément au droit international, y compris le Traité sur l'espace extra-atmosphérique, l'Accord sur le sauvetage, la Convention sur la responsabilité et la Convention sur l'immatriculation.

2. Aucune disposition du présent Accord ne peut être interprétée comme:

a) modifiant les droits et obligations des Etats partenaires ou entre eux vis-à-vis d'autres Etats tels qu'ils sont fixés dans les Traités énumérés au paragraphe 1 ci-dessus, sauf dans la mesure où l'article 16 en dispose autrement;

b) affectant les droits et obligations des Etats partenaires lorsqu'ils explorent ou utilisent l'espace extra-atmosphérique, soit individuellement soit en coopération avec d'autres Etats, dans le cadre d'activités sans rapport avec la Station spatiale; ou

c) constituant la base d'une revendication d'appropriation nationale de l'espace extra-atmosphérique ou d'une partie quelconque de cet espace.

Article 3

Définitions

Aux fins du présent Accord, les définitions suivantes s'appliquent:

a) «le présent Accord»: le présent Accord, y compris son Annexe;

b) «les Partenaires» (ou, le cas échéant, «chaque Partenaire»): le Gouvernement des Etats-Unis; les Gouvernements européens énumérés dans le préambule qui deviennent parties au présent Accord ainsi que tout autre Gouvernement européen pouvant accéder au présent Accord conformément aux dispositions de l'article 25.3, agissant collectivement en qualité de Partenaire unique; le Gouvernement du Japon et le Gouvernement du Canada;

(c) "Partner State";
each Contracting Party for which this Agreement has entered into force, in accordance with Article 25.

Article 4

Cooperating Agencies

1. The Partners agree that the National Aeronautics and Space Administration (hereinafter "NASA") for the United States, the European Space Agency (hereinafter "ESA") for the European Governments, and the Ministry of State for Science and Technology (hereinafter "MOSST") for the Government of Canada shall be the Cooperating Agencies responsible for implementing Space Station cooperation. The Government of Japan's Cooperating Agency designation for implementing Space Station cooperation shall be made in the Memorandum of Understanding between NASA and the Government of Japan referred to in paragraph 2 below.

2. The Cooperating Agencies shall implement Space Station cooperation in accordance with the relevant provisions of this Agreement, the respective Memoranda of Understanding between NASA and ESA, NASA and MOSST, and NASA and the Government of Japan concerning the detailed design, development, operation, and utilization of the Space Station (hereinafter "the MOUs"), and arrangements between or among NASA and the other Cooperating Agencies implementing the MOUs (hereinafter "implementing arrangements"). The MOUs shall be subject to this Agreement, and the implementing arrangements shall be subject to the MOUs.

3. Where a provision of an MOU sets forth rights or obligations accepted by a Cooperating Agency (or, in the case of Japan, the Government of Japan) not a party to that MOU, such provision may not be amended without the written consent of that Cooperating Agency (or, in the case of Japan, the Government of Japan).

Article 5

Registration; Jurisdiction and Control

1. In accordance with Article II of the Registration Convention, each Partner shall register as space objects the flight elements listed

c) «Etat partenaire»:

chaque Partie contractante pour laquelle le présent Accord est entré en vigueur, conformément aux dispositions de l'article 25.

Article 4

Agences coopérantes

1. Les Partenaires conviennent que l'Administration nationale de l'Aéronautique et de l'Espace (ci-après dénommée «la NASA») pour les Etats-Unis, l'Agence spatiale européenne (ci-après dénommée «l'ASE») pour les Gouvernements européens et le Ministère d'état des Sciences et de la Technologie (ci-après dénommé «le MEST») pour le Gouvernement du Canada sont les Agences coopérantes responsables de la mise en oeuvre de la coopération relative à la Station spatiale. La désignation de l'Agence coopérante du Gouvernement du Japon aux fins de la mise en oeuvre de la coopération relative à la Station spatiale est faite dans le Mémorandum d'Accord entre la NASA et le Gouvernement du Japon mentionné au paragraphe 2 ci-dessous.

2. Les Agences coopérantes mettent en oeuvre la coopération relative à la Station spatiale conformément aux dispositions pertinentes du présent Accord, aux Mémorandums d'Accord respectifs signés entre la NASA et l'ASE, la NASA et le MEST, ainsi qu'entre la NASA et le Gouvernement du Japon concernant la conception détaillée, le développement, l'exploitation et l'utilisation de la Station spatiale (ci-après dénommés «les Mémorandums d'Accord») et aux arrangements d'application des Mémorandums d'Accord passés entre la NASA et une autre ou d'autres Agences coopérantes (ci-après dénommés «les arrangements d'application»). Les Mémorandums d'Accord sont subordonnés au présent Accord et les arrangements d'application sont subordonnés aux Mémorandums d'Accord.

3. Lorsqu'une disposition d'un Mémorandum d'Accord énonce des droits ou obligations acceptés par une Agence coopérante (ou, dans le cas du Japon, le Gouvernement du Japon) qui n'est pas partie à ce Mémorandum d'Accord, cette disposition ne peut pas être modifiée sans le consentement écrit de cette Agence coopérante (ou, dans le cas du Japon, du Gouvernement du Japon).

Article 5

Immatriculation; juridiction et contrôle

1. Conformément à l'article II de la Convention sur l'immatriculation, chaque Partenaire immatricule comme objets spatiaux les

in the Annex which it provides, the European Partner having delegated this responsibility to ESA, acting in its name and on its behalf.

2. Pursuant to Article VIII of the Outer Space Treaty and Article II of the Registration Convention, each Partner shall retain jurisdiction and control over the elements it registers in accordance with paragraph 1 above and over personnel in or on the Space Station who are its nationals. The exercise of such jurisdiction and control shall be subject to any relevant provisions of this Agreement, the MOUs, and implementing arrangements, including relevant procedural mechanisms established therein.

Article 6

Ownership of Elements and Equipment

1. The United States, the European Partner, and Canada, through their respective Cooperating Agencies, and an entity designated by Japan at the time of the deposit of its instrument under Article 25(2), shall own the elements listed in the Annex that they respectively provide, except as otherwise provided for in this Agreement. The Partners, acting through their Cooperating Agencies, shall notify each other regarding the ownership of any equipment in or on the Space Station.

2. The European Partner shall entrust ESA, acting in its name and on its behalf, with ownership over the elements it provides, as well as over any other equipment developed and funded under an ESA programme as a contribution to the Space Station, its operation or utilization.

3. The transfer of ownership of the elements listed in the Annex or of equipment in or on the Space Station shall not affect the rights and obligations of the Partners under this Agreement, the MOUs, or implementing arrangements.

4. Equipment in or on the Space Station shall not be owned by, and ownership of elements listed in the Annex shall not be transferred to, any non-Partner or private entity under the jurisdiction of a non-Partner without the prior concurrence of the other Partners. Any transfer of ownership of any element listed in the Annex shall require prior notification of the other Partners.

éléments de vol qu'il fournit énumérés à l'Annexe, le Partenaire européen ayant délégué cette responsabilité à l'ASE, agissant au nom et pour le compte dudit Partenaire.

2. Conformément à l'article VIII du Traité sur l'espace extra-atmosphérique et à l'article II de la Convention sur l'immatriculation, chaque Partenaire conserve sous sa juridiction et sous son contrôle les éléments qu'il immatricule conformément au paragraphe 1 ci-dessus, et les personnels dans ou sur la Station spatiale qui sont ses ressortissants. L'exercice de cette juridiction et de ce contrôle est subordonné à toute disposition pertinente du présent Accord, des Mémoires d'Accord et des arrangements d'application, y compris les mécanismes de procédure pertinents qui y sont fixés.

Article 6

Propriété des éléments et des équipements

1. Les Etats-Unis, le Partenaire européen et le Canada, agissant par l'intermédiaire de leurs Agences coopérantes respectives, et une entité que le Japon désignera au moment où il déposera un instrument au titre de l'article 25.2, sont propriétaires des éléments énumérés à l'Annexe qu'ils ont respectivement fournis, sauf si le présent Accord le prévoit autrement. Les Partenaires, agissant par l'intermédiaire de leurs Agences coopérantes, se notifient mutuellement les informations concernant la propriété de tout équipement installé dans ou sur la Station spatiale.

2. Le Partenaire européen confère à l'ASE, agissant en son nom et pour son compte, la propriété des éléments qu'il fournit ainsi que de tout autre équipement développé et financé dans le cadre d'un programme de l'ASE à titre de contribution à la Station spatiale, à son exploitation ou à son utilisation.

3. Le transfert de propriété des éléments énumérés à l'Annexe ou d'équipements installés dans ou sur la Station spatiale n'affecte en rien les droits et obligations des Partenaires au titre du présent Accord, des Mémoires d'Accord ou des arrangements d'application.

4. Un non-Partenaire ou une entité privée placée sous sa juridiction ne peut être propriétaire d'équipements installés dans ou sur la Station spatiale et la propriété des éléments énumérés à l'Annexe ne peut lui être transférée sans l'assentiment préalable des autres Partenaires. Tout transfert de propriété de l'un quelconque des éléments énumérés à l'Annexe doit être préalablement notifié aux autres Partenaires.

5. The ownership of equipment or material provided by a user shall not be affected by the mere presence of such equipment or material in or on the Space Station.

6. The ownership or registration of elements or the ownership of equipment shall in no way be deemed to be an indication of ownership of material or data resulting from the conduct of activities in or on the Space Station.

7. The exercise of ownership of elements and equipment shall be subject to any relevant provisions of this Agreement, the MOUs, and implementing arrangements, including relevant procedural mechanisms established therein.

Article 7

Management

1. The United States, acting through NASA, shall be responsible for management and direction of its own program, in accordance with the MOUs and implementing arrangements. The United States, acting through NASA, shall also be responsible for overall program coordination and direction of the Space Station, except as otherwise provided in this Article and in the MOUs. In addition, the United States, acting through NASA, shall be responsible for overall system engineering and integration and for establishment of overall safety requirements and plans, in accordance with the MOUs and implementing arrangements. The United States, acting through NASA, shall also be responsible for overall planning for and direction of the day-to-day operation of the manned base and the U.S. polar platform, in accordance with the MOUs and implementing arrangements. Further, the United States, acting through NASA, shall be responsible for management of its Space Station utilization activities, in accordance with the MOUs and implementing arrangements.

2. Consistent with NASA's overall responsibilities stipulated above, the other Partners, acting through their Cooperating Agencies, shall each be responsible for management and direction of their own programs, for system engineering and integration of the elements they provide, for development and implementation of detailed safety requirements and plans for the elements they provide, as well as for supporting NASA's overall planning for and direction of the day-to-day operation of the manned base, in accordance with

5. La présence dans ou sur la Station spatiale d'équipements ou de matériels fournis par un utilisateur n'affecte pas à elle seule les droits de propriété y afférents.

6. La propriété ou l'immatriculation d'éléments ou la propriété d'équipements n'est en aucun cas considérée comme constituant une indication de la propriété du matériel ou des données qui résulteront d'activités conduites dans ou sur la Station spatiale.

7. L'exercice de la propriété des éléments et équipements est subordonné à toute disposition pertinente du présent Accord, des Mémoires d'Accord et des arrangements d'application, y compris les mécanismes de procédure pertinents qui y sont fixés.

Article 7

Gestion

1. Les Etats-Unis, agissant par l'intermédiaire de la NASA, sont responsables de la gestion et de la direction de leur propre programme, conformément aux dispositions des Mémoires d'Accord et des arrangements d'application. Les Etats-Unis, par l'intermédiaire de la NASA, sont également responsables de la coordination et de la direction d'ensemble du programme de Station spatiale, sauf dans la mesure où le présent article et les Mémoires d'Accord en disposent autrement. De plus, les Etats-Unis, agissant par l'intermédiaire de la NASA, sont responsables de l'ingénierie et de l'intégration d'ensemble du système et des impératifs et plans d'ensemble en matière de sécurité, conformément aux dispositions des Mémoires d'Accord et des arrangements d'application. Les Etats-Unis, agissant par l'intermédiaire de la NASA, sont également responsables de la planification d'ensemble et de la direction de l'exploitation au jour le jour de la base habitée et de la plate-forme polaire des Etats-Unis, conformément aux dispositions des Mémoires d'Accord et des arrangements d'application. En outre, par l'intermédiaire de la NASA, ils sont responsables de la gestion de leurs activités d'utilisation de la Station spatiale, conformément aux dispositions des Mémoires d'Accord et des arrangements d'application.

2. Dans la mesure compatible avec les responsabilités d'ensemble de la NASA stipulées ci-dessus, les autres Partenaires, agissant par l'intermédiaire de leurs Agences coopérantes, sont respectivement responsables de la gestion et de la direction de leurs propres programmes, de l'ingénierie système et de l'intégration des éléments qu'ils fournissent, de l'élaboration et de la mise en oeuvre des impératifs et plans détaillés de sécurité pour les éléments qu'ils fournissent, ainsi que du soutien à assurer à la NASA pour la

the MOUs and implementing arrangements. The other Partners, acting through their Cooperating Agencies, shall each be responsible for management of their respective Space Station utilization activities, in accordance with the MOUs and implementing arrangements.

3. To the extent that a design and development matter concerns only a manned base element provided by the European Partner, Japan or Canada, and is not covered in the agreed joint program documentation provided for in the MOUs, that Partner, acting through its Cooperating Agency, may make decisions related to its elements.

4. The European Partner, acting through ESA, shall be responsible for design, for development, and for planning and direction of the day-to-day operation of the polar platform it provides and of the Man-Tended Free Flyer (hereinafter "MTFF") insofar as these activities do not have effects on the NASA Space Transportation System or the manned base which are associated with their servicing, in accordance with the NASA-ESA MOU and implementing arrangements.

5. Decision-making responsibilities which the Partners and their Cooperating Agencies have with respect to the elements they provide are specified in this Agreement and the MOUs. The Partners, acting through their Cooperating Agencies, shall establish and participate in management bodies which shall plan and coordinate activities affecting the design and development of the Space Station and its safe, efficient, and effective operation and utilization, as provided in this Agreement and the MOUs. In these management bodies, decision-making by consensus shall be the goal. Mechanisms for decision-making within these management bodies where it is not possible for the Cooperating Agencies to reach consensus, including decision-making by NASA regarding the manned base and decision-making by NASA or another Cooperating Agency regarding elements which are separated from the manned base, are specified in the MOUs.

planification d'ensemble et la direction de l'exploitation au jour le jour de la base habitée, conformément aux dispositions des Mémoires d'Accord et des arrangements d'application. Les autres Partenaires, agissant par l'intermédiaire de leurs Agences coopérantes, sont chacun responsables de la gestion de leurs activités respectives d'utilisation de la Station spatiale conformément aux dispositions des Mémoires d'Accord et des arrangements d'application.

3. Lorsqu'une question de conception et de développement porte exclusivement sur un élément de la base habitée fourni par le Partenaire européen, le Japon ou le Canada, et n'est pas traitée dans la documentation commune de programme approuvée, telle que la prévoient les Mémoires d'Accord, les décisions concernant cet élément peuvent être prises par le Partenaire en cause agissant par l'intermédiaire de son Agence coopérante.

4. Le Partenaire européen, agissant par l'intermédiaire de l'ASE, est responsable de la conception et du développement de la plate-forme polaire qu'il fournit et du module autonome visitable (ci-après dénommé «le MTFF»), ainsi que de la planification et de la direction de leur exploitation au jour le jour, dans la mesure où ces activités n'ont pas, sur le système de transport spatial de la NASA ou sur la base habitée, d'incidences liées à l'utilisation de ces moyens pour leur service, conformément aux dispositions du Mémoires d'Accord NASA/ASE et des arrangements d'application.

5. Le présent Accord et les Mémoires d'Accord précisent les responsabilités des Partenaires et de leurs Agences coopérantes en matière de prise de décision sur les éléments qu'ils fournissent. Les Partenaires, agissant par l'intermédiaire de leurs Agences coopérantes, mettent sur pied des organes de gestion auxquels ils participent et qui planifient et coordonnent les activités touchant à la conception et au développement de la Station spatiale, à son exploitation et à son utilisation sûres et efficaces, comme prévu dans le présent Accord et dans les Mémoires d'Accord. Ces organes de gestion ont pour objectif la prise de décision par consensus. Les Mémoires d'Accord spécifient en outre les mécanismes de prise de décision au sein de ces organes de gestion lorsque les Agences coopérantes ne peuvent parvenir à un consensus, y compris les prises de décisions de la NASA concernant la base habitée et les prises de décisions de la NASA ou d'une autre Agence coopérante concernant les éléments qui ne sont pas raccordés à la base habitée.

Article 8

Detailed Design and Development

Each Partner, acting through its Cooperating Agency, shall design and develop the elements which it provides, including Space Station-unique ground elements adequate to support the continuing operation and full international utilization of the flight elements, in accordance with Article 7 and other relevant provisions of this Agreement, and in accordance with the MOUs and implementing arrangements.

Article 9

Utilization

1. The United States shall retain the use of the manned base user elements it provides, except as otherwise provided in this paragraph and paragraph 5 below. The United States shall provide to the other Partners resources derived from the Space Station infrastructure it provides to operate and use the manned base. In exchange for the United States' providing such resources to the European Partner and Japan, the European Partner and Japan shall provide to the United States a fixed percentage of the use of the Attached Pressurized Module (hereinafter "APM") and the Japanese Experiment Module (hereinafter "JEM"), respectively.

2. The European Partner shall retain the use of the MTFF and the APM it provides, except as otherwise provided in paragraphs 1 and 5 of this Article.

3. The United States and the European Partner shall share the use of each other's polar platforms on a balanced reciprocal basis.

4. Japan shall retain the use of the JEM it provides, except as otherwise provided in paragraphs 1 and 5 of this Article.

5. Canada shall provide to the other Partners resources derived from the Space Station infrastructure it provides to operate and use the manned base. In exchange for Canada's providing an essential part of the Space Station infrastructure, Canada shall be provided by all of the other Partners a fixed percentage of the use of all manned base user elements and the polar platforms.

Article 8

Conception détaillée et développement

Chaque Partenaire, agissant par l'intermédiaire de son Agence coopérante, conçoit et développe les éléments qu'il fournit, y compris les éléments au sol spécifiques de la Station spatiale adéquats pour assurer le soutien de l'exploitation continue et de la pleine utilisation internationale des éléments de vol, conformément aux dispositions de l'article 7 et aux autres dispositions pertinentes du présent Accord, et conformément aux Mémoires d'Accord et aux arrangements d'application.

Article 9

Utilisation

1. Les Etats-Unis conservent l'utilisation des éléments eurs de la base habitée qu'ils fournissent, sauf dans la mesure où le présent paragraphe et le paragraphe 5 ci-dessous en disposent autrement. Les Etats-Unis mettent à la disposition des autres Partenaires des ressources tirées de l'infrastructure de la Station spatiale qu'ils fournissent pour exploiter et utiliser la base . En contrepartie de la fourniture de ces ressources, par les Etats-Unis, au Partenaire européen et au Japon, ces derniers mettent respectivement à leur disposition un pourcentage fixe de l'utilisation du module pressurisé raccordé (ci-après dénommé «l'APM») et du module d'expériences japonais (ci-après dénommé «le JEM»).

2. Le Partenaire européen conserve l'utilisation du MTFF et de l'APM qu'il fournit, sauf dans la mesure où les paragraphes 1 et 5 du présent article en disposent autrement.

3. Les Etats-Unis et le Partenaire européen se partagent l'utilisation de leurs plates-formes polaires respectives sur une base de réciprocité équilibrée.

4. Le Japon conserve l'utilisation du JEM qu'il fournit, sauf dans la mesure où les paragraphes 1 et 5 du présent article en disposent autrement.

5. Le Canada met à la disposition des autres Partenaires des ressources de l'infrastructure de la Station spatiale qu'il fournit pour exploiter et utiliser la base habitée. En contrepartie de la fourniture par le Canada d'un élément essentiel de l'infrastructure de la Station spatiale, tous les autres Partenaires mettent à sa disposition un pourcentage fixe de l'utilisation de tous les éléments utilisateurs de la base habitée et des plates-formes polaires.

6. Paragraphs 1–5 above describe the Partners’ allocations of Space Station user elements and of resources derived from Space Station infrastructure. The Partners’ specific allocations are set forth in the MOUs and implementing arrangements. Manned base resources for the servicing of the MTFF shall be available as specified in the NASA-ESA MOU and implementing arrangements.

7. The Partners shall have the right to barter or sell any portion of their respective allocations. The United States shall have the option to purchase or barter for a fixed percentage of the MTFF as provided in the NASA-ESA MOU. The terms and conditions of any barter or sale shall be determined on a case-by-case basis by the parties to the transaction.

8. Each Partner may use and select users for its allocations for any purpose consistent with the object of this Agreement and the provisions set forth in the MOUs and implementing arrangements, except that:

(a) any proposed use of a user element by a non-Partner or private entity under the jurisdiction of a non-Partner shall require the prior notification to all Partners through their Cooperating Agencies and shall also require the concurrence of the Partner providing that element and, if that element is a manned base element or docked with the manned base, that of the United States; and

(b) the Partner providing an element shall determine whether a contemplated use of that element is for peaceful purposes, except that this subparagraph shall not be invoked to prevent any Partner from using resources derived from the Space Station infrastructure.

9. In its use of the Space Station, each Partner, through its Cooperating Agency, shall seek through the mechanisms established in the MOUs to avoid causing serious adverse effects on the use of the Space Station by the other Partners.

10. Each Partner shall assure access to and use of its Space Station elements to the other Partners in accordance with their respective allocations.

11. For purposes of this Article, an ESA Member State that was an ESA Member State at the time of signature of this Agreement by the United States shall not be considered a “non-Partner”.

6. Les paragraphes 1 à 5 ci-dessus décrivent les allocations aux Partenaires des éléments utilisateurs de la Station spatiale et des ressources de son infrastructure. Les allocations spécifiques des Partenaires sont énoncées dans les Mémoires d'Accord et les arrangements d'application. Les modalités de mise à disposition des ressources de la base habitée pour le service du MTFF sont spécifiées dans le Mémoire d'Accord entre la NASA et l'ASE et les arrangements d'application.

7. Les Partenaires ont le droit d'échanger ou de vendre telle ou telle partie de leurs allocations respectives. Les Etats-Unis ont la possibilité d'acheter ou d'échanger un pourcentage fixe du MTFF comme indiqué dans le Mémoire d'Accord entre la NASA et l'ASE. Les modalités de ces échanges ou de ces ventes sont fixées cas par cas par les parties à la transaction.

8. Chaque Partenaire peut utiliser ses allocations et choisir pour celles-ci des utilisateurs pour toute fin compatible avec l'objet du présent Accord et avec les dispositions des Mémoires d'Accord et des arrangements d'application, sous les réserves suivantes:

a) toute utilisation envisagée d'un élément utilisateur par un non-Partenaire, ou une entité privée placée sous sa juridiction, doit être préalablement notifiée à tous les Partenaires par l'intermédiaire de leurs Agences coopérantes et recevoir l'assentiment du Partenaire qui fournit cet élément et, s'il s'agit d'un élément de la base habitée ou amarré à la base habitée, par les Etats-Unis;

b) le Partenaire fournissant un élément détermine si l'utilisation prévue de cet élément répond à des fins pacifiques; le présent alinéa ne peut toutefois pas être invoqué pour empêcher l'un des Partenaires d'utiliser des ressources de l'infrastructure de la Station spatiale.

9. Dans son utilisation de la Station spatiale, chaque Partenaire, agissant par l'intermédiaire de son Agence coopérante, s'efforce, au moyen des mécanismes établis dans les Mémoires d'Accord, de ne pas perturber gravement l'utilisation de la Station spatiale par les autres Partenaires.

10. Chaque Partenaire assure aux autres, conformément à leurs allocations respectives, l'accès à ses éléments de la Station spatiale et l'utilisation de ceux-ci.

11. Aux fins du présent article, un Etat membre de l'ASE qui avait cette qualité au moment de la signature du présent Accord par les Etats-Unis n'est pas considéré comme un «non-Partenaire».

Article 10

Operation

The partners, acting through their Cooperating Agencies, shall have responsibilities in the operation of the elements they respectively provide, in accordance with Article 7 and other relevant provisions of this Agreement, and in accordance with the MOUs and implementing arrangements. The Partners, acting through their Cooperating Agencies, shall develop and implement procedures for operating the Space Station in a manner that is safe, efficient, and effective for Space Station users and operators, in accordance with the MOUs and implementing arrangements. Further, each Partner, acting through its Cooperating Agency, shall be responsible for sustaining the functional performance of the elements it provides.

Article 11

Crew

1. Each Partner has the right to provide qualified personnel to serve on an equitable basis as Space Station crew members. Selections shall be made in accordance with procedures provided in the MOUs and implementing arrangements. Decisions regarding the flight assignments of a Partner's crew members shall be made in full consultation with that Partner, acting through the Cooperating Agencies concerned.

2. The Code of Conduct for the Space Station crew will be developed by all the Partners, in accordance with the MOUs. If a Partner's internal procedures require acceptance of the Code of Conduct at the government level, that Partner shall accept the Code of Conduct before it provides Space Station crew. Each Partner, in exercising its right to provide crew, shall ensure that its crew members observe the Code of Conduct.

Article 12

Transportation

1. For purposes of design of Space Station elements and payloads, NASA's Space Transportation System is the baseline launch and

Article 10

Exploitation

Les Partenaires, agissant par l'intermédiaire de leurs Agences coopérantes, ont des responsabilités dans l'exploitation des éléments qu'ils fournissent respectivement, conformément aux dispositions de l'article 7 et aux autres dispositions pertinentes du présent Accord, et conformément aux Mémoires d'Accord et aux arrangements d'application. Les Partenaires, agissant par l'intermédiaire de leurs Agences coopérantes mettent au point et appliquent des procédures permettant une exploitation de la Station spatiale sûre et efficace pour ses utilisateurs et ses exploitants, conformément aux dispositions des Mémoires d'Accord et des arrangements d'application. De plus, chaque Partenaire, agissant par l'intermédiaire de son Agence coopérante, est responsable du maintien en état opérationnel des éléments qu'il fournit.

Article 11

Equipage

1. Chaque Partenaire a le droit de fournir du personnel qualifié pour remplir, selon une répartition équitable, les fonctions de membres de l'équipage de la Station spatiale. Les sélections se font conformément aux procédures prévues dans les Mémoires d'Accord et les arrangements d'application. Les décisions concernant les affectations à des vols de membres de l'équipage relevant d'un Partenaire déterminé sont prises dans le cadre de consultations complètes avec ce Partenaire, par l'intermédiaire des Agences coopérantes intéressées.

2. Le Code de conduite de l'équipage de la Station spatiale sera élaboré par tous les Partenaires, conformément aux dispositions des Mémoires d'Accord. Si, en application des procédures internes d'un Partenaire, le Code de conduite doit être accepté au niveau gouvernemental, ce Partenaire doit l'accepter avant de fournir des membres de l'équipage de la Station spatiale. Dans l'exercice de son droit, chaque Partenaire s'assure que les membres de l'équipage qu'il fournit observent le Code de conduite.

Article 12

Transport

1. Aux fins de conception des éléments et charges utiles de la Station spatiale, le système de transport spatial de la NASA constitue

return transportation system for the Space Station manned base and for the U.S. polar platform, and ESA's Space Transportation System is the baseline launch transportation system for the MTFF and the polar platform provided by the European Partner. Other government and private sector transportation systems of Partners may be used in connection with the Space Station if they are compatible with the Space Station. Specifically, the European Partner and Japan shall have the right of access to the Space Station using, respectively, the ESA Space Transportation System (including Ariane and Hermes) and the Japanese Space Transportation System (including the H-II Launch system). Such access shall be in accordance with the provisions of the relevant MOUs and implementing arrangements.

2. On a reimbursable basis, NASA shall provide launch and return services to the other Cooperating Agencies and their respective users consistent with conditions specified in the relevant MOUs and implementing arrangements. With respect to financial conditions, the Cooperating Agencies shall provide launch and return services to one another and to one another's users at prices they routinely charge comparable users. The Cooperating Agencies shall use their best efforts to accommodate one another's proposed requirements and flight schedules.

3. Each Partner shall respect the proprietary rights in and confidentiality of appropriately marked data and goods to be transported on its space transportation system.

Article 13

Communications

1. NASA's Tracking and Data Relay Satellite System (TDRSS) space network is the baseline communication system for the Space Station manned base, the U.S. polar platform and their payloads. ESA's Data Relay Satellite system (DRS) is the baseline communication system for the polar platform provided by the European Partner, the MTFF, and their payloads. Other communication systems may be used on the manned base by the Partners if such systems are compatible with the manned base and manned base use of TDRSS. Such use, as well as ground-to-ground

le système de transport de référence pour le lancement et le retour sur Terre pour ce qui concerne la base habitée de la Station spatiale et la plate-forme polaire des Etats-Unis, et pour le MTFF et la plate-forme polaire fournis par le Partenaire européen, c'est le système de transport spatial de l'ASE qui constitue le système de transport de référence pour le lancement. D'autres systèmes de transport du secteur public et du secteur privé des Partenaires peuvent être utilisés en liaison avec la Station spatiale s'ils sont compatibles avec celle-ci. En particulier, le Partenaire européen et le Japon ont le droit d'accéder à la Station spatiale à l'aide respectivement du système de transport spatial de l'ASE (y compris Ariane et Hermès) et du système de transport spatial japonais (y compris le système de lancement H-II). Cet accès se fait conformément aux dispositions des Mémoires d'Accord et des arrangements d'application pertinents.

2. La NASA fournit moyennant paiement des services de lancement et de retour sur Terre aux autres Agences coopérantes et à leurs utilisateurs respectifs, conformément aux conditions spécifiées dans les Mémoires d'Accord et les arrangements d'application pertinents. En ce qui concerne les conditions financières, les Agences coopérantes se fournissent mutuellement et fournissent à leurs utilisateurs respectifs des services de lancement et de retour sur Terre aux tarifs qu'elles appliquent habituellement à des utilisateurs comparables. Les Agences coopérantes font tout ce qui est en leur pouvoir pour adapter leurs impératifs et calendriers de vol respectifs.

3. Chaque Partenaire respecte les droits de propriété sur les biens et données dûment désignés devant être transportés par son système de transport, ainsi que le caractère confidentiel de ces biens et données.

Article 13

Télécommunications

1. Le réseau spatial du système de satellites de poursuite et de relais de données de la NASA (TDRSS) constitue le système de télécommunications de référence pour la base habitée de la Station spatiale, la plate-forme polaire des Etats-Unis et leurs charges utiles. Le système de satellite de relais de données de l'ASE (DRS) constitue le système de télécommunications de référence pour la plate-forme polaire fournie par le Partenaire européen, pour le MTFF et pour leurs charges utiles. D'autres systèmes de télécommunications peuvent être utilisés par les Partenaires sur la base habitée si ces

transmission of Space Station data, shall be in accordance with provisions in the relevant MOUs and implementing arrangements.

2. On a reimbursable basis, the Cooperating Agencies shall use their best efforts to accommodate, with their respective communication systems, specific Space Station-related requirements of one another, consistent with conditions specified in the relevant MOUs and implementing arrangements.

3. Measures to ensure the confidentiality of utilization data passing through the Space Station Information System and other communication systems being used in connection with the Space Station may be implemented, as provided in the MOUs. Each Partner shall respect the proprietary rights in, and the confidentiality of, the utilization data passing through its communication systems, including its ground network and the communication systems of its contractors, when providing communication services to another Partner.

Article 14

Evolution

1. The Partners intend that the Space Station shall evolve through the addition of capability and shall strive to maximize the likelihood that such evolution will be effected through contributions from all the Partners. To this end, it shall be the object of each Partner to provide, where appropriate, the opportunity to the other Partners to cooperate in its proposals for additions of evolutionary capability. The Space Station together with its additions of evolutionary capability shall remain a civil station, and its operation and utilization shall be for peaceful purposes, in accordance with international law.

2. This Agreement sets forth rights and obligations concerning only the elements listed in the Annex, except that this Article and Article 16 shall apply to any additions of evolutionary capability. This Agreement does not commit any Partner State to participate in, or otherwise grant any Partner rights in, the addition of evolutionary capability.

3. Procedures for the coordination of the Partners' respective evolution studies and for the review of specific proposals for the addition of evolutionary capability are provided in the MOUs.

systèmes sont compatibles avec elle, et avec l'utilisation par celle-ci du TDRSS. Cette utilisation ainsi que les transmissions sol-sol des données de la Station spatiale respectent les dispositions des Mémoires d'Accord et des arrangements d'application pertinents.

2. Les Agences coopérantes font tout leur possible pour répondre, en utilisant leurs systèmes de télécommunications respectifs, et moyennant paiement, à leurs besoins spécifiques réciproques liés à la Station spatiale, dans le respect des conditions spécifiées dans les Mémoires d'Accord et les arrangements d'application pertinents.

3. Des mesures visant à protéger le caractère confidentiel des données d'utilisation transitant par le système d'information de la Station spatiale et par d'autres systèmes de télécommunications utilisés en liaison avec celle-ci, peuvent être mises en œuvre comme prévu dans les Mémoires d'Accord. Lorsqu'il fournit des services de télécommunications à un autre Partenaire, chaque Partenaire respecte les droits de propriété sur les données d'utilisation transitant par ses systèmes de télécommunications, y compris son réseau sol et les systèmes de télécommunications de ses contractants, ainsi que le caractère confidentiel de ces données.

Article 14

Evolution

1. Les Partenaires envisagent une évolution de la Station spatiale par adjonction de capacité et s'efforcent de maximiser les chances de voir tous les Partenaires contribuer à cette évolution. A cette fin, chaque Partenaire se fixe pour objectif de donner, le cas échéant, aux autres Partenaires la possibilité de coopérer à ses propositions d'adjonctions de capacité. La Station spatiale avec ses adjonctions de capacité reste une station civile et elle est exploitée et utilisée à des fins pacifiques, conformément au droit international.

2. Le présent Accord énonce les droits et obligations concernant uniquement les éléments énumérés en Annexe, à l'exception du présent article et de l'article 16 qui s'appliquent à toutes adjonctions de capacité. Le présent Accord n'engage aucun Etat partenaire à contribuer à l'adjonction de capacité et ne confère à aucun Partenaire de droit sur cette adjonction.

3. Les Mémoires d'Accord prévoient des procédures pour la coordination des études respectives des Partenaires sur l'évolution et pour l'examen de propositions spécifiques d'adjonction de capacité.

4. Cooperation between or among Partners regarding the sharing of addition(s) of evolutionary capability shall require, following the coordination and review provided for in paragraph 3 above, either amendment of this Agreement or a separate agreement to which, to the extent that such addition is on the manned base or has a technical or operational impact on the manned base or the NASA Space Transportation System, the United States is a party to ensure that such addition is consistent with the overall programmatic responsibilities of the United States as set forth in Article 7.

5. Following the coordination and review provided for in paragraph 3 above, the addition of evolutionary capability by one Partner shall require prior notification of the other Partners, and, to the extent that such addition is on the manned base or has a technical or operational impact on the manned base or the NASA Space Transportation System, an agreement with the United States to ensure that such addition is consistent with the overall programmatic responsibilities of the United States as set forth in Article 7.

6. A Partner which may be affected by addition of evolutionary capability under paragraph 4 or 5 above may request consultations with the other Partners in accordance with Article 23.

7. The addition of evolutionary capability shall in no event modify the rights and obligations of any Partner State under this Agreement and the MOUs concerning the elements listed in the Annex, unless the affected Partner State otherwise agrees.

Article 15

Funding

1. Each Partner shall bear the costs of fulfilling its respective responsibilities under this Agreement, including sharing on an equitable basis the agreed common costs of the operation of the Space Station, as provided in the MOUs and implementing arrangements.

2. Financial obligations of each Partner pursuant to this Agreement are subject to its funding procedures and the availability of appropriated funds. Recognizing the importance of Space Station cooperation, each Partner undertakes to make its best efforts to obtain approval for funds to meet those obligations, consistent with its respective funding procedures.

4. La coopération entre deux ou plusieurs Partenaires en ce qui concerne le partage d'une ou de plusieurs adjonction(s) de capacité requiert, après la coordination et les examens prévus au paragraphe 3 ci-dessus, soit un amendement du présent Accord soit un accord distinct auquel les Etats-Unis sont parties, si cette adjonction porte sur la base habitée ou si elle a une incidence technique ou opérationnelle sur cette base habitée ou sur le système de transport spatial de la NASA, pour s'assurer que cette adjonction est compatible avec les responsabilités d'ensemble des Etats-Unis en matière de programme telles qu'elles sont énoncées à l'article 7.

5. Après la coordination et les examens prévus au paragraphe 3 ci-dessus, l'adjonction de capacité par un Partenaire requiert de celui-ci une notification préalable aux autres Partenaires et un accord avec les Etats-Unis, si cette adjonction porte sur la base habitée ou si elle a une incidence technique ou opérationnelle, sur cette base habitée ou sur le système de transport spatial de la NASA, pour s'assurer que cette adjonction est compatible avec les responsabilités d'ensemble des Etats-Unis en matière de programme telles qu'elles sont énoncées à l'article 7.

6. Un Partenaire susceptible d'être affecté par l'adjonction de capacité visée aux paragraphes 4 et 5 ci-dessus peut demander des consultations avec les autres Partenaires comme prévu à l'article 23.

7. L'adjonction de capacité ne modifie en aucun cas les droits et obligations d'un Etat partenaire, au titre du présent Accord et des Mémoires d'Accord, en ce qui concerne les éléments énumérés en Annexe, sauf si l'Etat partenaire intéressé accepte qu'il en soit autrement.

Article 15

Financement

1. Chaque Partenaire prend à sa charge les dépenses nécessaires pour s'acquitter de ses propres responsabilités au titre du présent Accord, y compris le partage équitable des frais communs d'exploitation de la Station spatiale agréés, comme prévu dans les Mémoires d'Accord et les arrangements d'application.

2. Les obligations financières de chaque Partenaire en application du présent Accord sont subordonnées à ses procédures de financement et à la disponibilité des fonds budgétaires. Reconnaisant l'importance de la coopération relative à la Station spatiale, chaque Partenaire s'engage à faire tout son possible pour obtenir la mise en place des fonds nécessaires pour s'acquitter de telles obligations, dans la mesure compatible avec ses procédures de financement.

3. In the event that funding problems arise that may affect a Partner's ability to fulfill its responsibilities in Space Station cooperation, that Partner, acting through its Cooperating Agency, shall notify and consult with the other Cooperating Agencies. If necessary, the Partners may also consult.

4. The Partners shall seek to minimize the exchange of funds in the implementation of Space Station cooperation, including, if the concerned Partners agree, through the use of barter.

Article 16

Cross-Waiver of Liability

1. The objective of this Article is to establish a cross-waiver of liability by the Partner States and related entities in the interest of encouraging participation in the exploration, exploitation, and use of outer space through the Space Station. This cross-waiver of liability shall be broadly construed to achieve this objective.

2. For the purposes of this Article:

(a) A "Partner State" includes its Cooperating Agency. It also includes any entity specified in the MOU between NASA and the Government of Japan to assist the Government of Japan's Cooperating Agency in the implementation of that MOU.

(b) The term "related entity" means:

(1) a contractor or subcontractor of a Partner State at any tier;

(2) a user or customer of a Partner State at any tier; or

(3) a contractor or subcontractor of a user or customer of a Partner State at any tier.

"Contractors" and "subcontractors" include suppliers of any kind.

(c) The term "damage" means:

(1) bodily injury to, or other impairment of health of, or death of, any person;

(2) damage to, loss of, or loss of use of any property;

(3) loss of revenue or profits; or

(4) other direct, indirect or consequential damage.

(d) The term "launch vehicle" means an object (or any part

3. S'il se pose des problèmes de financement susceptibles d'affecter la capacité d'un Partenaire de s'acquitter de ses responsabilités au titre de la coopération relative à la Station spatiale, celui-ci, agissant par l'intermédiaire de son Agence coopérante, en informe les autres Agences coopérantes et se consulte avec elles. Les partenaires également peuvent se consulter si nécessaire.

4. Dans la mise en oeuvre de la coopération relative à la Station spatiale, les Partenaires s'efforcent de réduire au minimum les échanges de fonds, y compris, si les Partenaires intéressés l'acceptent, en procédant à des échanges.

Article 16

Renonciation mutuelle à recours en matière de responsabilité

1. Le présent article a pour objet d'établir une renonciation mutuelle à recours en matière de responsabilité de la part des Etats partenaires et des entités associées en vue d'encourager la participation à l'exploration, à l'exploitation et à l'utilisation de l'espace extra-atmosphérique au moyen de la Station spatiale. Pour atteindre cet objectif, cette renonciation mutuelle à recours est interprétée largement.

2. Aux fins du présent article:

a) L'expression «Etat Partenaire» inclut son Agence coopérante. Cette expression inclut également toute entité désignée dans le Mémorandum d'Accord entre la NASA et le Gouvernement du Japon pour aider l'Agence coopérante du Gouvernement du Japon dans la mise en oeuvre dudit Mémorandum d'Accord.

b) L'expression «entité associée» désigne:

1) un contractant ou un sous-contractant d'un Etat partenaire à quelque niveau que ce soit,

2) un utilisateur ou un client d'un Etat partenaire, à quelque niveau que ce soit, ou

3) un contractant ou un sous-contractant d'un utilisateur ou d'un client d'un Etat partenaire à quelque niveau que ce soit.

Les «contractants» et les «sous-contractants» comprennent les fournisseurs de toute nature.

c) Le terme «dommage» désigne:

1) les blessures corporelles ou autres atteintes à la santé causées à une personne ou le décès d'une personne;

2) les dommages matériels, la perte d'un bien ou de son usage;

3) la perte de recettes ou de profits; ou

4) les autres dommages directs, indirects ou consécutifs.

d) Le terme «lanceur» désigne un objet (ou une partie d'un objet)

thereof) intended for launch, launched from Earth, or returning to Earth which carries payload or persons, of both.

(e) The term "payload" means all property to be flown or used on or in a launch vehicle or the Space Station.

(f) The term "Protected Space Operations" means all launch vehicle activities, Space Station activities, and payload activities on Earth, in outer space, or in transit between Earth and outer space in implementation of this Agreement, the MOUs, and implementing arrangements. It includes, but is not limited to:

(1) research, design, development, test, manufacture, assembly, integration, operation or use of launch or transfer vehicles (for example, the Orbital Maneuvering Vehicle), the Space Station, or a payload, as well as related support equipment and facilities and services;

(2) all activities related to ground support, test, training, simulation, or guidance and control equipment and related facilities or services.

"Protected Space Operations" also includes all activities related to evolution of the Space Station, as provided for in Article 14. "Protected Space Operations" excludes activities on Earth which are conducted on return from the Space Station to develop further a payload's product or process for use other than for Space Station related activities in implementation of this Agreement.

3. (a) Each Partner State agrees to a cross-waiver of liability pursuant to which each Partner State waives all claims against any of the entities or persons listed in subparagraphs 3 (a) (1) through 3 (a) (3) below based on damage arising out of Protected Space Operations. This cross-waiver shall apply only if the person, entity, or property causing the damage is involved in Protected Space Operations and the person, entity, or property damaged is damaged by virtue of its involvement in Protected Space Operations. The crosswaiver shall apply to any claims for damage, whatever the legal basis for such claims, including but not limited to delict and tort (including negligence of every degree and kind) and contract, against:

(1) another Partner State;

(2) a related entity of another Partner State;

(3) the employees of any of the entities identified in subparagraphs 3 (a) (1) and 3 (a) (2) above.

(b) In addition, each Partner State shall extend the cross-waiver of liability as set forth in subparagraph 3 (a) above to its own related

destiné au lancement, lancé à partir de la Terre, ou revenant sur Terre et emportant des charges utiles ou des personnes ou les deux.

e) Le terme «charge utile» désigne tout bien destiné à être embarqué ou utilisé dans ou sur un lanceur ou la Station spatiale.

f) L'expression «opérations spatiales protégées» désigne toutes les activités relatives au lanceur, à la Station spatiale et aux charges utiles à Terre, dans l'espace extra-atmosphérique ou en transit entre la Terre et l'espace extra-atmosphérique en application du présent Accord, des Mémoires d'Accord et des arrangements d'application. Cette expression comprend sans s'y limiter:

1) la recherche, la conception, le développement, les essais, la fabrication, l'assemblage, l'intégration, l'exploitation ou l'utilisation de lanceurs ou de véhicules de transfert (par exemple, le Véhicule de Manoeuvre en Orbite), de la Station spatiale, ou d'une charge utile ainsi que des équipements, installations et services de soutien connexes;

2) toutes les activités liées au soutien sol, aux essais, à la formation, à la simulation ou aux équipements de pilotage et de contrôle et aux installations ou services connexes.

L'expression «opérations spatiales protégées» désigne également toutes les activités liées à l'évolution de la Station spatiale, comme prévu à l'article 14. Ne sont pas considérées comme «opérations spatiales protégées» les activités menées sur Terre au retour de la Station spatiale pour poursuivre le développement entrepris sur une charge utile d'un produit ou d'un procédé, à des fins autres que des activités liées à la Station spatiale en application du présent Accord.

3. a) Chaque Etat partenaire consent à une renonciation à recours par laquelle il renonce à toute demande de réparation à l'encontre de l'une quelconque des entités ou des personnes énumérées aux alinéas 3 a) 1) à 3 a) 3) ci-dessous en cas de dommages découlant d'opérations spatiales protégées. Cette renonciation mutuelle à recours ne s'applique que dans le cas où la personne, l'entité ou le bien ayant causé le dommage participe à des opérations spatiales protégées et où la personne, l'entité ou le bien lésé l'a été du fait de sa participation à des opérations spatiales protégées. La renonciation mutuelle à recours s'applique à toutes demandes de réparation en cas de dommage, quelle qu'en soit la base juridique, ce qui inclut, sans s'y limiter, les délits et les quasi-délits, (y compris la négligence à quelque degré et de quelque nature que ce soit), ainsi que les contrats, à l'encontre:

1) d'un autre Etat partenaire;

2) d'une entité associée d'un autre Etat partenaire;

3) des employés de l'une quelconque des entités énumérées aux alinéas 3 a) 1) et 3 a) 2) ci-dessus.

b) En outre, chaque Etat partenaire étend la renonciation à recours décrite à l'alinéa 3 a) ci-dessus à ses propres entités associées

entities by requiring them, by contract or otherwise, to agree to waive all claims against the entities or persons identified in subparagraphs 3 (a) (1) through 3 (a) (3) above.

(c) For avoidance of doubt, this cross-waiver of liability includes a cross-waiver of liability arising from the Liability Convention where the person, entity, or property causing the damage is involved in Protected Space Operations and the person, entity, or property damaged is damaged by virtue of its involvement in Protected Space Operations.

(d) Notwithstanding the other provisions of this Article, this cross-waiver of liability shall not be applicable to:

(1) claims between a Partner State and its own related entity or between its own related entities;

(2) claims made by a natural person, his/her estate, survivors, or subrogees for injury or death of such natural person;

(3) claims for damage caused by willful misconduct;

(4) intellectual property claims.

(e) Nothing in this Article shall be construed to create the basis for a claim or suit where none would otherwise exist.

Article 17

Liability Convention

1. Except as otherwise provided in Article 16, the Partner States, as well as ESA, shall remain liable in accordance with the Liability Convention.

2. In the event of a claim arising out of the Liability Convention, the Partners (and ESA, if appropriate) shall consult promptly on any potential liability, on any apportionment of such liability, and on the defense of such claim.

3. Regarding the provision of launch and return services provided for in Article 12(2), the Partners concerned (and ESA, if appropriate) may conclude separate agreements regarding the apportionment of any potential joint and several liability arising out of the Liability Convention.

en leur demandant, par contrat ou de toute autre manière, d'accepter de renoncer à toute demande de réparation à l'encontre des entités ou personnes énumérées aux alinéas 3 a) 1) à 3 a) 3) ci-dessus.

c) Pour éviter toute ambiguïté, la présente renonciation mutuelle à recours comprend la renonciation à une demande de réparation en cas de responsabilité découlant de la Convention sur la responsabilité, lorsque la personne, l'entité ou le bien ayant causé le dommage participe à des opérations spatiales protégées et lorsque la personne, l'entité ou le bien lésé l'a été du fait de sa participation à des opérations spatiales protégées.

d) Nonobstant les autres dispositions du présent article, la présente renonciation mutuelle à recours n'est pas applicable aux demandes de réparation:

1) entre un Etat partenaire et son entité associée ou entre ses entités associées;

2) émanant, en cas de blessure ou de décès d'une personne physique, de cette personne, de ses héritiers, de ses ayants-droit ou de ses subrogés;

3) pour dommage résultant d'une faute intentionnelle.

4) au titre de la propriété intellectuelle.

e) Aucune disposition du présent article ne doit être interprétée comme ouvrant droit à une demande de réparation ou à une poursuite qui autrement n'aurait pas été fondée.

Article 17

Convention sur la responsabilité

1. Sauf dispositions contraires de l'article 16, les Etats partenaires, ainsi que l'ASE, restent responsables conformément aux dispositions de la Convention sur la responsabilité.

2. Dans le cas d'une demande en réparation fondée sur les dispositions de la Convention sur la responsabilité, les Partenaires (et l'ASE, le cas échéant) se consultent dans les meilleurs délais sur toute responsabilité éventuelle, sur toute répartition de cette responsabilité et sur la défense à opposer à cette demande.

3. En ce qui concerne la fourniture de service de lancement et de retour sur Terre prévus à l'article 12.2, les Partenaires intéressés (et l'ASE, le cas échéant) peuvent conclure des accords distincts relatifs à la répartition de la responsabilité solidaire éventuelle découlant de la Convention sur la responsabilité.

Article 18

Customs and Immigration

1. Each Partner State shall facilitate the movement of persons and goods necessary to implement this Agreement into and out of its territory, subject to its laws and regulations.

2. Subject to its laws and regulations, each Partner State shall facilitate provision of the appropriate entry and residence documentation for nationals and families of nationals of another Partner State who enter or exit or reside within the territory of the first Partner State in order to carry out functions necessary for the implementation of this Agreement.

3. Each Partner State shall seek to accord entry into its territory free of customs duties and other similar charges to such goods necessary for the implementation of this Agreement.

Article 19

Exchange of Data and Goods

1. Except as otherwise provided in this paragraph, each Partner, acting through its Cooperating Agency, shall transfer all technical data and goods considered to be necessary (by both parties to any transfer) to fulfill the responsibilities of that Partner's Cooperating Agency under the relevant MOUs and implementing arrangements. Each Partner undertakes to handle expeditiously and request for technical data or goods presented by the Cooperating Agency of another Partner for the purposes of Space Station cooperation. This paragraph shall not require a Partner State to transfer any technical data and goods in contravention of its national laws or regulations.

2. The Partner shall make their best efforts to handle expeditiously requests for authorization of transfers of technical data and goods by persons or entities other than the Partners or their Cooperating Agencies (for Example, company-to-company exchanges which are likely to develop), and they shall encourage and facilitate such transfers in connection with the Space Station cooperation under this Agreement. Otherwise, such transfers are not

Article 18

Douanes et immigration

1. Chaque Etat partenaire facilite, dans le respect de sa législation et de sa réglementation, l'entrée et la sortie de son territoire pour les personnes et les biens nécessaires aux fins de mise en oeuvre du présent Accord.

2. Chaque Etat partenaire facilite, dans le respect de sa législation et de sa réglementation, la fourniture de la documentation applicable en matière d'entrée et de résidence sur son territoire aux ressortissants d'un autre Etat partenaire et aux membres de leur famille qui entrent sur son territoire, en sortent ou y résident pour y exercer des fonctions nécessaires à la mise en oeuvre du présent Accord.

3. Chaque Etat partenaire s'efforce d'autoriser l'entrée sur son territoire des biens nécessaires à la mise en oeuvre du présent Accord en franchise des droits de douane et autres taxes similaires.

Article 19

Echange de données et de biens

1. Sauf dans la mesure où le présent paragraphe en dispose autrement, chaque Partenaire, agissant par l'intermédiaire de son Agence coopérante, transfère toutes les données techniques et tous les biens considérés (par les deux parties au transfert) comme nécessaires à l'Agence coopérante de ce Partenaire pour s'acquitter de ses obligations au titre des Mémoires d'Accord et arrangements d'application pertinents. Chaque Partenaire s'engage à traiter avec célérité toute demande de données techniques ou de biens présentée par l'Agence coopérante d'un autre Partenaire à des fins de coopération relative à la Station spatiale. Le présent paragraphe ne fait pas obligation à un Etat partenaire de transférer des données techniques ou des biens en violation de sa législation ou de sa réglementation nationales.

2. Les Partenaires font tout leur possible pour traiter avec célérité les demandes d'autorisation de transferts de données techniques et de biens par des personnes ou par des entités autres que les Partenaires ou leurs Agences coopérantes (par exemple, les échanges entre firmes qui se développeront vraisemblablement) et ils encouragent et facilitent ces transferts pour les besoins de la coopération relative à la Station spatiale au titre du présent Accord.

covered by the terms and conditions of this Article. National laws and regulations shall apply to such transfers.

3. The Partners agree that transfers of technical data and goods under this Agreement shall be subject to the restrictions set forth in this paragraph. Technical data or goods not covered by the restrictions set forth in this paragraph shall be transferred without restrictions, except as otherwise restricted by national laws or regulations.

(a) The furnishing Cooperating Agency shall mark with a notice, or otherwise specifically identify, the technical data or goods that are to be protected for export control purposes. Such a notice or identification shall indicate any specific conditions regarding how such technical data or goods may be used by the receiving Cooperating Agency and its contractors and subcontractors, including (1) that such technical data or goods shall be used only for the purposes of fulfilling the receiving Cooperating Agency's responsibilities under this Agreement and the relevant MOUs and (2) that such technical data or goods shall not be used by persons or entities other than the receiving Cooperating Agency, its contractors or subcontractors, or for any other purposes, without the prior written permission of the furnishing Partner State, acting through its Cooperating Agency.

(b) The furnishing Cooperating Agency shall mark with a notice the technical data that are to be protected for proprietary rights purposes. Such notice shall indicate any specific conditions regarding how such technical data may be used by the receiving Cooperating Agency and its contractors and subcontractors, including (1) that such technical data shall be used, duplicated, or disclosed only for the purposes of fulfilling the receiving Cooperating Agency's responsibilities under this Agreement and the relevant MOUs, and (2) that such technical data shall not be used by persons or entities other than the receiving Cooperating Agency, its contractors or subcontractors, or for any other purposes, without the prior written permission of the furnishing Partner State, acting through its Cooperating Agency.

(c) In the event that any technical data or goods transferred under this Agreement are classified, the furnishing Cooperating Agency shall mark with a notice, or otherwise specifically identify, such technical data or goods. The requested Partner State may require that

Ces transferts ne sont pas autrement couverts par les dispositions du présent article. Ils sont régis par les législations et réglementations nationales.

3. Les Partenaires conviennent que les transferts de données techniques et de biens au titre du présent Accord sont assujettis aux restrictions énoncées dans le présent paragraphe. Sauf restrictions résultant par ailleurs de la législation ou de la réglementation nationales, les données techniques ou les biens non couverts par les restrictions énoncées dans le présent paragraphe sont transférés sans restriction.

a) L'Agence coopérante qui fournit les données techniques ou les biens signale par une notice ou désigne spécifiquement de toute autre manière les données techniques ou biens qui doivent être protégés aux fins du contrôle à l'exportation. Cette notice ou désignation indique toute condition spécifique concernant la façon dont ces données techniques ou biens peuvent être utilisés par l'Agence coopérante qui les reçoit, ses contractants et sous-contractants, y compris (1) que ces données techniques ou biens ne peuvent être utilisés par l'Agence coopérante qui les reçoit qu'aux fins des responsabilités dont elle doit s'acquitter au titre du présent Accord et des Mémoires d'Accord pertinents et (2) que ces données techniques ou biens ne peuvent être utilisées par des personnes ou entités autres que l'Agence coopérante qui les reçoit, ses contractants ou sous-contractants, non plus qu'être utilisées à quelque autre fin que ce soit, sans l'autorisation écrite préalable de l'Etat partenaire qui les fournit, agissant par l'intermédiaire de son Agence coopérante.

b) L'Agence coopérante qui fournit les données techniques signale par une notice celles qui doivent faire l'objet d'une protection au titre des droits de propriété. Cette notice indique toute condition spécifique concernant les modalités d'utilisation de ces données techniques par l'Agence coopérante qui les reçoit, ses contractants et sous-contractants, y compris (1) que ces données techniques ne peuvent être utilisées, reproduites ou communiquées à l'Agence coopérante qui les reçoit qu'aux fins des responsabilités dont elle doit s'acquitter au titre du présent Accord et des Mémoires d'Accord pertinents, et (2) que ces données techniques ne peuvent être utilisées par des personnes ou entités autres que l'Agence coopérante qui les reçoit, ses contractants ou sous-contractants, non plus qu'être utilisées à quelque autre fin que ce soit, sans l'autorisation écrite préalable de l'Etat partenaire qui les fournit, agissant par l'intermédiaire de son Agence coopérante.

c) En cas de transfert au titre du présent Accord de données techniques ou de biens classifiés, l'Agence coopérante qui les fournit le signale par une notice ou désigne spécifiquement de quelque autre manière ces données techniques ou ces biens. L'Etat partenaire

any such transfer shall be pursuant to a security-of-information agreement or arrangement which sets forth the conditions for transferring and protecting such technical data or goods. A transfer need not be conducted if the receiving Partner State does not provide for the protection of the secrecy of patent applications containing information that is classified or otherwise held in secrecy for national security purposes. No classified technical data or goods shall be transferred under this Agreement unless both parties agree to the transfer.

4. Each Partner State shall take all necessary steps to ensure that technical data or goods received by it under subparagraphs 3 (a), 3 (b), or 3 (c) above shall be treated by the receiving Partner State, its Cooperating Agency, and other persons and entities (including contractors and subcontractors) to which the technical data or goods are subsequently transferred in accordance with the terms of the notice or identification. Each Partner State and Cooperating Agency shall take all reasonably necessary steps, including ensuring appropriate contractual conditions in their contracts and subcontracts, to prevent unauthorized use, disclosure, or retransfer of, or unauthorized access to, such technical data or goods. In the case of technical data or goods received under subparagraph 3 (c) above, the receiving Partner State or Cooperating Agency shall accord such technical data or goods a level of protection at least equivalent to the level of protection accorded by the furnishing Partner State or Cooperating Agency.

5. It is not the intent of the Partners to grant, through this Agreement or the relevant MOUs, any rights to a recipient beyond the right to use, disclose, or retransfer received technical data or goods consistent with conditions imposed under this Article.

6. Withdrawal from this Agreement by a Partner State shall not affect rights or obligations regarding the protection of technical data and goods transferred under this Agreement prior to such withdrawal, unless otherwise agreed in a withdrawal agreement pursuant to Article 27.

7. For the purposes of this Article, any transfer of technical data and goods by a Cooperating Agency to ESA shall be deemed to be destined to ESA, to all of the European Partner States, and to ESA's designated Space Station contractors and subcontractors, unless otherwise specifically provided for at the time of transfer.

auquel ces données techniques ou ces biens sont demandés peut exiger que le transfert s'effectue sur la base d'un accord ou d'un arrangement sur la sécurité de l'information énonçant les conditions de transfert et de protection de ces données techniques ou de ces biens. Le transfert n'est pas obligatoire si l'Etat Partenaire qui reçoit les données techniques ou les biens n'assure pas la protection du secret des demandes de brevet comportant des informations classifiées ou autrement tenues secrètes à des fins de sécurité nationale. Il n'est transféré au titre du présent Accord aucune donnée technique ni aucun bien classifiés à moins que les deux parties n'aient approuvé le transfert.

4. Chaque Etat partenaire prend toutes les mesures nécessaires pour faire en sorte que les données techniques ou biens reçus par lui au titre des alinéas 3(a), 3(b) ou 3(c) ci-dessus soient traités par l'Etat partenaire qui les reçoit, son Agence coopérante et les autres personnes ou entités (y compris les contractants et sous-contractants) auxquels les données techniques ou biens sont par la suite transférés, conformément aux conditions fixées dans la notice ou la désignation. Chaque Etat partenaire et chaque Agence coopérante prend toutes les mesures nécessaires dans les limites du raisonnable, entre autres par la spécification de conditions contractuelles appropriées dans ses contrats et sous-contrats, pour prévenir l'utilisation, la communication ou le retransfert non autorisés de ces données techniques ou biens ou l'accès non autorisé à ces données techniques ou biens. Pour les données techniques ou biens reçus au titre de l'alinéa 3 (c) ci-dessus, l'Etat partenaire ou l'Agence coopérante qui les reçoit leur applique un niveau de protection au moins équivalent à celui appliqué par l'Etat partenaire ou l'Agence coopérante qui les fournit.

5. Par le présent Accord ou les Mémoires d'Accord pertinents, les Partenaires n'entendent accorder à un bénéficiaire d'autre droit que celui d'utiliser, de communiquer ou de retransférer des données techniques ou biens reçus, conformément aux conditions imposées par le présent Article.

6. Le retrait du présent Accord d'un Etat partenaire n'affecte pas les droits et obligations en ce qui concerne la protection des données techniques et des biens transférés au titre du présent Accord avant ce retrait, sauf s'il en est autrement convenu dans un accord de retrait en application de l'Article 27.

7. Aux fins du présent article, tout transfert par une Agence coopérante de données techniques ou de biens à l'ASE est considéré comme destiné à l'ASE, à tout les Etats partenaires européens ainsi qu'aux contractants et sous-contractants de la Station spatiale désignés par l'ASE, sauf disposition contraire expressément prévue au moment du transfert.

Article 20

Treatment of Data and Goods in Transit

Recognizing the importance of the continuing operation and full international utilization of the Space Station, each Partner State shall, to the extent its applicable laws and regulations permit, allow the expeditious transit of data and goods of the other Partners, their Cooperating Agencies and their users. This Article shall only apply to data and goods transiting to and from the Space Station, including but not limited to transit between its national border and a launch or landing site within its territory, and between a launch or landing site and the Space Station.

Article 21

Intellectual Property

1. For the purposes of this Agreement, "intellectual property" is understood to have the meaning of Article 2 of the Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, done at Stockholm on 14 July 1967.

2. Subject to the provisions of this Article, for purposes of intellectual property law, an activity occurring in or on a Space Station flight element shall be deemed to have occurred only in the territory of the Partner State of that element's registry, except that for ESA-registered elements any European Partner State may deem the activity to have occurred within its territory. For avoidance of doubt, participation by a Partner State, its Cooperating Agency, or its related entities in an activity occurring in or on any other Partner's Space Station flight element shall not in and of itself alter or affect the jurisdiction over such activity provided for in the previous sentence.

3. In respect of an invention made in or on any Space Station flight element by a person who is not its national or resident, a Partner State shall not apply its laws concerning secrecy of inventions so as to prevent the filing of a patent application (for example, by imposing a delay or requiring prior authorization) in any other Partner State that provides for the protection of the secrecy of patent applications containing information that is classified or otherwise protected for national security purposes. This provision does not prejudice (a) the right of any Partner State in which a patent

Article 20

Traitement des données et des biens en transit

Reconnaissant l'importance de l'exploitation continue et de la pleine utilisation internationale de la Station spatiale, chaque Etat partenaire permet, dans la mesure où l'y autorisent sa législation et sa réglementation nationales, le transit rapide des données et des biens des autres Partenaires, de leurs Agences coopérantes et de leurs utilisateurs. Le présent article ne s'applique qu'aux données et aux biens en transit à destination ou en provenance de la Station spatiale y compris, sans s'y limiter, le transit entre ses frontières nationales et un site de lancement ou d'atterrissage situé sur son territoire et le transit entre un site de lancement ou d'atterrissage et la Station spatiale.

Article 21

Propriété intellectuelle

1. Aux fins du présent Accord, l'expression «propriété intellectuelle» est prise au sens de l'article 2 de la Convention portant création de l'Organisation mondiale de la propriété intellectuelle, signée à Stockholm le 14 juillet 1967.

2. Pour l'application du droit en matière de propriété intellectuelle, et dans le respect des dispositions du présent article, une activité se déroulant dans ou sur un élément de vol de la Station spatiale est considérée comme ne s'étant déroulée que sur le territoire de l'Etat partenaire ayant immatriculé cet élément, à cette exception près que, pour les éléments immatriculés par l'ASE, chaque Etat partenaire européen peut estimer que l'activité s'est déroulée dans les limites de son territoire. Pour éviter toute ambiguïté, la participation d'un Etat partenaire, de son Agence coopérante ou de ses entités associées à une activité se déroulant dans ou sur un élément de vol de la Station spatiale de tout autre Partenaire ne modifie ni n'affecte en soi la juridiction applicable à cette activité telle que la prévoit la phrase précédente.

3. Pour les inventions faites dans ou sur un élément de vol de la Station spatiale par une personne qui n'est pas ressortissante d'un Etat partenaire ou qui n'y réside pas, celui-ci n'applique pas sa législation en matière de secret de l'invention, dans la mesure où ceci empêcherait, (par exemple en imposant un délai ou en exigeant une autorisation préalable) le dépôt d'une demande de brevet dans un autre Etat partenaire qui assure la protection du secret des demandes de brevet contenant des informations classifiées ou autrement protégées à des fins de sécurité nationale. Cette disposition n'affecte

application is first filed to control the secrecy of such patent application or restrict its further filing; or (b) the right of any other Partner State in which an application is subsequently filed to restrict, pursuant to any international obligation, the dissemination of an application.

4. Where a person or entity owns intellectual property which is protected in more than one European Partner State, that person or entity may not recover in more than one such State for the same act of infringement of the same rights in such intellectual property which occurs in or on an ESA-registered element. Where the same act of infringement in or on an ESA-registered element gives rise to actions by different intellectual property owners by virtue of more than one European Partner State's deeming the activity to have occurred in its territory, a court may grant a temporary stay of proceedings in a later-filed action pending the outcome of an earlier-filed action. Where more than one action is brought, satisfaction of a judgment rendered for damages in any of the actions shall bar further recovery of damages in any pending or future action for infringement based upon the same act of infringement.

5. With respect to an activity occurring in or on an ESA-registered element, no European Partner State shall refuse to recognize a license for the exercise of any intellectual property right if that license is enforceable under the laws of any European Partner State, and compliance with the provisions of such license shall also bar recovery for infringement in any European Partner State.

6. The temporary presence in the territory of a Partner State of any articles, including the components of a flight element, in transit between any place on Earth and any flight element of the Space Station registered by another Partner State or ESA shall not in itself form the basis for any proceedings in the first Partner State for patent infringement.

Article 22

Criminal Jurisdiction

In view of the unique and unprecedented nature of this particular cooperation in space,

pas a) le droit d'un Etat partenaire auprès duquel une demande de brevet est déposée en premier lieu, de contrôler la confidentialité ou de limiter la possibilité de dépôts ultérieurs d'une telle demande ou b) le droit de tout autre Etat partenaire auprès duquel une demande de brevet est déposée par la suite de restreindre, conformément aux obligations internationales, la diffusion d'une demande de brevet.

4. Lorsqu'une personne ou une entité détient des droits de propriété intellectuelle protégés dans plus d'un Etat partenaire européen, cette personne ou entité ne peut obtenir réparation dans plus d'un de ces Etats pour le même acte de violation des mêmes droits de propriété intellectuelle se produisant dans ou sur un élément immatriculé par l'ASE. Lorsque le même acte de violation dans ou sur un élément immatriculé par l'ASE donne lieu à l'engagement de procédures par différents titulaires de droits de propriété intellectuelle du fait que plus d'un Etat partenaire européen considère que l'acte s'est produit sur son territoire, un tribunal, dans l'attente du résultat d'une procédure en cours, peut décider la suspension temporaire d'une procédure engagée ultérieurement. Lorsque plusieurs procédures sont engagées, l'exécution d'un jugement accordant des dommages et intérêts, au titre de l'une d'entre elles, exclut toute indemnisation ultérieure au titre d'une action en cours ou future relative à un acte de violation fondée sur le même motif.

5. En ce qui concerne les activités se déroulant dans ou sur un élément immatriculé par l'ASE, aucun Etat partenaire européen ne peut refuser de reconnaître une licence pour l'exercice d'un quelconque droit de propriété intellectuelle si la validité de cette licence est reconnue par la législation de l'un des Etats partenaires européens, et l'observation des clauses de cette licence exclut par ailleurs toute indemnisation pour un acte de violation dans un Etat partenaire européen.

6. La présence temporaire sur le territoire d'un Etat partenaire de tous articles, y compris les composants d'un élément de vol, en transit entre un point quelconque au sol et un quelconque élément de vol de la Station spatiale immatriculé par un autre Etat partenaire ou par l'ASE ne constitue pas en soi un motif permettant d'engager, dans le premier Etat partenaire, une quelconque action pour violation de droits de propriété intellectuelle.

Article 22

Juridiction pénale

Eu égard au caractère unique et sans précédent de cette forme particulière de coopération dans l'espace,

1. the United States, the European Partner States, Japan, and Canada may exercise criminal jurisdiction over the flight elements they respectively provide and over personnel in or on any flight element who are their respective nationals, in accordance with Article 5(2),

2. In addition, the United States may exercise criminal jurisdiction over misconduct committed by a non-U.S. national in or on a non-U.S. element of the manned base or attached to the manned base which endangers the safety of the manned base or the crew members thereon; provided that, before proceeding to trial with such a prosecution, the United States:

a) shall consult with the Partner State whose national is the alleged perpetrator concerning the prosecutorial interests of both States; and

b) shall have either

1) received the concurrence of such Partner State in the continuation of the prosecution; or

2) if such concurrence is not forthcoming, failed to receive assurances from such Partner State that it intends to prosecute its national on commensurate charges supported by the evidence.

Article 23

Consultations

1. The Partners, acting through their Cooperating Agencies, may consult with each other on any matter arising out of Space Station cooperation. The Partners shall exert their best efforts to settle such matters through consultation between or among their Cooperating Agencies in accordance with procedures provided in the MOUs.

2. Any Partner may request that government-level consultations be held with another Partner on any matter arising out of Space Station cooperation. The requested Partner shall accede to such request promptly. If the requesting Partner notifies the United States that the subject of such consultations is appropriate for consideration by all the Partners, the United States shall convene multilateral consultations at the earliest practicable time, to which it shall invite all the Partners.

3. If an issue not resolved through consultations still needs to be resolved, the concerned Partners may submit that issue to an agreed form of dispute resolution such as conciliation, mediation, or arbitration.

1. les Etats-Unis, les Etats partenaires européens, le Japon et le Canada peuvent, conformément aux dispositions de l'article 5.2, exercer la juridiction pénale sur les éléments de vol qu'ils fournissent respectivement et sur les personnels dans ou sur tout élément de vol et qui sont leurs ressortissants,

2. en outre, les Etats-Unis peuvent exercer la juridiction pénale pour une infraction commise par un non-ressortissant des Etats-Unis dans ou sur un élément non américain soit de la base habitée soit raccordé à celle-ci si cette infraction compromet la sécurité de la base habitée ou des membres de son équipage, sous réserve que les Etats-Unis, avant d'engager un procès sur cette accusation:

a) consultent l'Etat partenaire dont un ressortissant est l'auteur présumé de cette infraction au sujet de leurs intérêts respectifs en matière de poursuites; et

b) 1) aient reçu l'accord de cet Etat partenaire pour continuer les poursuites; ou

2) s'ils ne l'ont pas obtenu, n'aient pas non plus obtenu de cet Etat partenaire l'assurance qu'il se propose de poursuivre son ressortissant pour des chefs d'accusation équivalents s'appuyant sur des preuves.

Article 23

Consultations

1. Les Partenaires, agissant par l'intermédiaire de leurs Agences coopérantes, peuvent se consulter mutuellement sur toute question découlant de la coopération relative à la Station spatiale. Les Partenaires font tout leur possible pour régler ces questions par voie de consultations entre deux ou plusieurs de leurs Agences coopérantes conformément aux procédures prévues dans les Mémoires d'Accord.

2. Tout Partenaire peut demander que se tiennent des consultations au niveau gouvernemental avec autre Partenaire sur toute question découlant de la coopération relative à la Station spatiale. Le Partenaire sollicité accède à cette demande dans les meilleurs délais. Si le Partenaire demandeur informe les Etats-Unis que l'objet de ces consultations se prête à un examen par tous les Partenaires, les Etats-Unis organisent, aussi rapidement que possible, des consultations multilatérales auxquelles ils invitent tous les Partenaires.

3. Si une question non résolue par voie de consultations reste à résoudre les Partenaires en cause peuvent la soumettre à une procédure agréée de règlement des différends telle que la conciliation, la médiation ou l'arbitrage.

Article 24

Space Station Cooperation Review

In view of the long-term, complex, and evolving character of their cooperation under this Agreement, the Partners shall keep each other informed of developments which might affect this cooperation. Beginning in 1989, and every three years thereafter, the Partners shall meet to deal with matters involved in their cooperation and to review and promote Space Station cooperation.

Article 25

Entry into Force

1. This Agreement shall remain open for signature by the States listed in the Preamble of this Agreement.

2. This Agreement is subject to ratification, acceptance, approval, or accession. Ratification, acceptance, approval, or accession shall be effected by each State in accordance with its constitutional processes. Instruments of ratification, acceptance, approval, or accession shall be deposited with the Government of the United States, hereby designated as the Depositary.

3. (a) This Agreement shall enter into force on the date on which the United States has deposited an instrument of ratification, acceptance, or approval, and the conditions for entry into force for the European Partner contained in subparagraph (b) below have been met, or another Partner has deposited its instrument of ratification, acceptance, or approval. The Depositary shall notify all signatory States of this Agreement's entry into force. Thereafter, if this Agreement has not entered into force for the European Partner, it shall enter into force therefor as provided in subparagraph (b) below; it shall enter into force for other Partners upon the deposit of their instruments of ratification, acceptance, approval, or accession.

(b) This Agreement shall not enter into force for a European Partner State before it enters into force for the European Partner. It shall enter into force for the European Partner only after the Depositary receives instruments of ratification, acceptance, approval, or accession from at least four European signatory or acceding States that together contribute not less than 80 per cent to the Columbus Development Programme of the European Space Agency.

(c) Once this Agreement has entered into force for the European

Article 24

Examen de la coopération relative à la Station spatiale

En raison du caractère à long terme, complexe et évolutif de leur coopération au titre du présent Accord, les Partenaires se tiennent mutuellement informés des développements susceptibles d'affecter cette coopération. A partir de l'année 1989, et tous les trois ans par la suite, les Partenaires se réunissent pour traiter des questions liées à leur coopération et passer en revue et promouvoir la coopération relative à la Station spatiale.

Article 25

Entrée en vigueur

1. Le présent Accord reste ouvert à la signature des Etats énumérés au préambule.

2. Le présent Accord est soumis à ratification, acceptation, approbation ou adhésion. La ratification, l'acceptation, l'approbation ou l'adhésion sont effectuées par chaque Etat conformément à ses procédures constitutionnelles. Les instruments de ratification, d'acceptation, d'approbation ou d'adhésion sont déposés auprès du Gouvernement des Etats-Unis, ici désigné comme Dépositaire.

3. a) Le présent Accord entrera en vigueur à la date à laquelle les Etats-Unis auront déposé un instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation, et à laquelle soit les conditions d'entrée en vigueur fixées à l'alinéa b) ci-dessous pour le Partenaire européen auront été réunies, soit un autre Partenaire aura déposé son instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation. Le Dépositaire notifiera l'entrée en vigueur du présent Accord à tous les Etats signataires. Par la suite, si le présent Accord n'est pas entré en vigueur pour le Partenaire européen, il entrera néanmoins en vigueur pour celui-ci comme prévu à l'alinéa b) ci-dessous; il entrera en vigueur pour d'autres Partenaires dès que ceux-ci auront déposé leurs instruments de ratification, d'acceptation, d'approbation ou d'adhésion.

b) Le présent Accord n'entrera pas en vigueur pour un Etat partenaire européen avant d'entrer en vigueur pour le Partenaire européen. Il n'entrera en vigueur pour le Partenaire européen que lorsque le Dépositaire aura reçu les instruments de ratification, d'acceptation, d'approbation ou d'adhésion d'au moins quatre Etats européens, signataires ou adhérents représentant ensemble 80% au moins des contributions au Programme de développement Columbus de l'Agence spatiale européenne.

c) Lorsque le présent Accord sera entré en vigueur pour le

Partner, any European State listed in the Preamble to this Agreement that is not counted for purposes of subparagraph (b) above or any other ESA Member State that was an ESA Member State at the time of signature of this Agreement by the United States may accede to the Agreement upon deposit of its instrument of accession with the Depositary. Any other ESA Member State may accede to this Agreement with the concurrence of the United States.

4. If, by 31 December 1992, this Agreement has not entered into force for a Partner, the United States shall convene a conference of the signatories to this Agreement to consider what steps, including any modifications to this Agreement, are necessary to take account of that circumstance.

Article 26

Amendments

This Agreement may be amended by written agreement of the Partner States for which this Agreement has entered into force. Any amendment shall be subject to ratification, acceptance, approval, or accession by those States in accordance with their respective constitutional processes.

Article 27

Withdrawal

1. Any Partner State may withdraw from this Agreement at any time by giving to the Depositary at least one year's prior written notice. Withdrawal by a European Partner State shall not affect the rights and obligations of the European Partner under this Agreement.

2. If a Partner gives notice of withdrawal from this Agreement, with a view toward ensuring the continuation of the overall program, the Partners shall endeavor to reach agreement concerning the terms and conditions of that Partner's withdrawal before the effective date of withdrawal.

3. Because Canada's contribution is an essential part of the Space Station infrastructure, upon its withdrawal, Canada shall ensure the effective use and operation by the United States of the Canadian elements listed in the Annex. To this end, Canada shall expeditiously provide drawings, documentation, software, spares, tooling, special test equipment, and/or any other necessary items.

Partenaire européen, tout Etat européen figurant sur la liste donnée au préambule du présent Accord qui n'est pas pris en compte aux fins de l'alinéa b) ci-dessus ou tout autre Etat membre de l'ASE qui avait ce statut au moment de la signature du présent Accord par les Etats-Unis pourra adhérer au présent Accord en déposant son instrument d'adhésion auprès du Dépositaire. Tout autre Etat membre de l'ASE pourra adhérer au présent Accord avec l'assentiment des Etats-Unis.

4. Si, au 31 décembre 1992, le présent Accord n'est pas entré en vigueur pour un Partenaire, les Etats-Unis réuniront une conférence des signataires du présent Accord pour examiner les mesures, y compris d'éventuelles modifications du présent Accord, nécessaires pour tenir compte de ces circonstances.

Article 26

Amendements

Le présent Accord peut être amendé par accord écrit des Etats partenaires pour lesquels il est entré en vigueur. Tout amendement est soumis à ratification, acceptation, approbation ou adhésion par ces Etats conformément à leurs procédures constitutionnelles respectives.

Article 27

Retrait

1. Tout Etat partenaire peut se retirer du présent Accord à tout moment en donnant notification écrite de ce retrait au Dépositaire au moins un an à l'avance. Le retrait d'un Partenaire européen n'affecte pas les droits et obligations du Partenaire européen au titre du présent Accord.

2. Si un Partenaire donne notification de son retrait du présent Accord, les Partenaires s'efforcent, afin d'assurer la poursuite de l'ensemble du programme, de parvenir à un accord sur les modalités du retrait de ce Partenaire avant la date effective de son retrait.

3. La contribution du Canada constituant un élément essentiel de l'infrastructure de la Station spatiale, le Canada assure, lors de son retrait, que les Etats-Unis sont en mesure d'utiliser et d'exploiter efficacement les éléments canadiens énumérés à l'Annexe. A cette fin, le Canada fournit avec célérité, les dessins, la documentation, le logiciel, les pièces de rechange, l'outillage, les équipements d'essais spéciaux et/ou tous autres articles nécessaires.

4. In addition to the provisions in paragraphs 2 and 3 above, upon Canada's notice of withdrawal for any reason, the United States and Canada shall expeditiously negotiate a withdrawal agreement. Assuming that such agreement provides for the transfer to the United States of the Canadian elements listed in the Annex, it shall also provide for the United States to give Canada adequate compensation for such transfer.

5. If a Partner gives notice of withdrawal from this Agreement, its Cooperating Agency shall be deemed to have withdrawn from its corresponding MOU with NASA, effective from the same date as its withdrawal from this Agreement.

6. Withdrawal by any Partner State shall not affect that Partner State's continuing rights and obligations under Articles 16, 17 and 19, unless otherwise agreed in a withdrawal agreement pursuant to paragraph 2 or 4 above.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed this Agreement.

DONE at Washington, this 29th day of September 1988.

The texts of this Agreement in the English, French, German, Italian, and Japanese languages shall be equally authentic. A single original text in each language shall be deposited in the archives of the Government of the United States, which shall transmit certified copies to all signatory States. Upon entry into force of this Agreement, the Depositary shall register it pursuant to Article 102 of the Charter of the United Nations.

De Overeenkomst is op 29 september 1988 ondertekend voor:

België
de Bondsrepubliek Duitsland
Canada
Denemarken
Frankrijk
Italië
Japan
het Koninkrijk der Nederlanden
Noorwegen
Spanje
de Verenigde Staten van Amerika
het Verenigd Koninkrijk van Groot-
Brittannië en Noord-Ierland

4. Outre les dispositions des paragraphes 2 et 3 ci-dessus, en cas de notification de son retrait par le Canada pour quelque raison que ce soit, les Etats-Unis et le Canada négocient avec célérité un accord de retrait. Dans l'hypothèse où cet accord prévoit le transfert aux Etats-Unis des éléments canadiens énumérés en Annexe, il prévoit également que les Etats-Unis assurent au Canada une compensation adéquate pour ce transfert.

5. Si un Partenaire notifie son retrait du présent Accord, son Agence coopérante est réputée s'être retirée du Mémorandum d'Accord correspondant signé avec la NASA, ce retrait prenant effet à la même date que son retrait du présent Accord.

6. Le retrait d'un Etat partenaire n'affecte pas les droits et obligations permanents de cet Etat partenaire au titre des articles 16, 17 et 19 sauf dans la mesure où un accord de retrait prévu aux paragraphes 2 ou 4 ci-dessus en dispose autrement.

EN FOI DE QUOI les soussignés, dûment autorisés par leurs Gouvernements respectifs, ont signé le présent Accord.

FAIT à Washington, D.C., 1e 29 septembre 1988.

Les textes du présent Accord en langues allemande, anglaise, française, italienne et japonaise font également foi. Un texte original unique en chaque langue sera déposé dans les archives du Gouvernement des Etats-Unis qui en transmettra des copies certifiées à tous les Etats signataires. Dès l'entrée en vigueur du présent Accord, le Dépositaire l'enregistrera conformément aux dispositions de l'article 102 de la Charte des Nations Unies.

ANNEX

Space Station Elements to be Provided by the Partners

The Space Station elements to be provided by the Partners are summarized below and are further elaborated in the MOUs:

1. The Government of the United States, through NASA, shall provide:

- Space Station infrastructure elements, including a habitation module;
- as user elements, a laboratory module for the manned base (including basic functional outfitting), attached payload accommodation equipment for the manned base, and a polar platform; and
- in addition to the flight elements above, Space Station-unique ground elements.

2. The European Governments, through ESA, shall provide:

- as user elements, the Attached Pressurized Module for the manned base (including basic functional outfitting), a Man-Tended Free Flyer which will be serviced at the manned base, and a polar platform; and
- in addition to the flight elements above, Space Station-unique ground elements.

3. The Government of Japan shall provide:

- as a user element, the Japanese Experiment Module for the manned base (including basic functional outfitting, as well as the Exposed Facility and the Experiment Logistics Modules); and
- *in addition to the flight element above, Space Station-unique ground elements.*

4. The Government of Canada, through MOSST, shall provide:

- as Space Station infrastructure elements, the Mobile Servicing Center (MSC), the MSC Maintenance Depot, and the Special Purpose Dexterous Manipulator; and
 - in addition to the flight elements above, Space Station-unique ground elements.
-

ANNEXE

Eléments de la Station spatiale à fournir par les Partenaires

Les éléments de la Station spatiale à fournir par les Partenaires sont énumérés succinctement ci-après; une description détaillée en est donnée dans les Mémoires d'Accord.

1. Le Gouvernement des Etats-Unis, par l'intermédiaire de la NASA, fournit:

- des éléments d'infrastructure de la Station spatiale, y compris un module d'habitation;
- à titre d'éléments utilisateurs, un module laboratoire pour la base habitée (y compris l'équipement fonctionnel de base), des équipements raccordés pour l'installation de charges utiles pour la base habitée et une plate-forme polaire; et
- en sus des éléments de vol énumérés ci-dessus, des éléments au sol spécifiques de la Station spatiale.

2. Les Gouvernements européens, par l'intermédiaire de l'ASE, fournissent:

- à titre d'éléments utilisateurs, le module pressurisé raccordé pour la base habitée (y compris l'équipement fonctionnel de base), un module autonome visitable dont le service à la base habitée sera assuré et une plate-forme polaire; et
- en sus des éléments de vol énumérés ci-dessus, des éléments au sol spécifiques de la Station spatiale.

3. Le Gouvernement du Japon fournit:

- à titre d'élément utilisateur, le module d'expériences japonais pour la base habitée (y compris l'équipement fonctionnel de base ainsi que l'installation d'exposition au vide spatial et les modules logistiques des expériences); et
- en sus de l'élément de vol visé ci-dessus, des éléments au sol spécifiques de la Station spatiale.

4. Le Gouvernement du Canada, par l'intermédiaire du MEST, fournit:

- à titre d'éléments de l'infrastructure de la Station spatiale, le Centre d'entretien et de réparation mobile (MSC), le dépôt d'entretien du MSC et le manipulateur agile spécialisé; et
 - en sus des éléments de vol énumérés ci-dessus, des éléments au sol spécifiques de la Station spatiale.
-

C. VERTALING

Overeenkomst tussen de Regering van de Verenigde Staten van Amerika, de Regeringen van de lidstaten van het Europees Ruimte-Agentschap, de Regering van Japan en de Regering van Canada inzake samenwerking op het gebied van het gedetailleerde ontwerp, de ontwikkeling, de exploitatie en het gebruik van het permanent bemande civiele ruimtestation

Preambule

De Regering van de Verenigde Staten van Amerika (hierna te noemen „de Regering van de Verenigde Staten” of „de Verenigde Staten”),

De Regering van het Koninkrijk België, van het Koninkrijk Denemarken, van de Franse Republiek, van de Italiaanse Republiek, van de Bondsrepubliek Duitsland, van het Koninkrijk der Nederlanden, van het Koninkrijk Noorwegen, van het Koninkrijk Spanje en van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland, zijnde Regeringen van lidstaten van het Europees Ruimte-Agentschap (hierna gezamenlijk aangeduid als „de Europese Regeringen” of „de Europese Deelnemer”),

De Regering van Japan (hierna ook te noemen „Japan”) en de Regering van Canada (hierna ook te noemen „Canada”),

In herinnering brengend dat de President van de Verenigde Staten in zijn „State of the Union”-rede van 25 januari 1984 de Nationale Dienst voor Lucht- en Ruimtevaart („NASA”) heeft opgedragen binnen tien jaar een permanent bemand ruimtestation te ontwikkelen en in een omloopbaan te brengen, en vrienden en bondgenoten van de Verenigde Staten heeft uitgenodigd deel te nemen aan de ontwikkeling en het gebruik daarvan en te delen in de daaruit voortvloeiende voordelen, ter bevordering van de vrede, de welvaart en de vrijheid, alsmede in herinnering brengend de brieven van de „Administrator” van de NASA, waarin opnieuw wordt bevestigd welk belang de Verenigde Staten hechten aan internationale samenwerking in het kader van het ruimtestationprogramma,

Herinnerend aan de inhoud van de Resolutie die op 31 januari 1985 werd aangenomen door de Raad, op ministerieel niveau bijeen, van het Europees Ruimte-Agentschap („ESA”), en aan de mededeling van deze inhoud aan de Regering van de Verenigde Staten, alsook aan het feit dat in het kader van het ESA en in overeenstemming met het doel zoals omschreven in artikel II van het Verdrag tot oprichting van het ESA, het Columbusprogramma is opgezet met het oog op de ontwikkeling van elementen van het permanent bemande civiele ruimtestation,

Herinnerend aan de aanvaarding van deze uitnodiging door de Eerste Minister van Canada tijdens de topontmoeting met de President van de Verenigde Staten in maart 1985 te Quebec en aan de wederzijdse bevestiging van de belangstelling voor samenwerking tijdens de topontmoeting in maart 1986 te Washington D.C.,

Herinnerend aan de belangstelling van Japan voor het ruimtestationprogramma, tot uitdrukking gebracht tijdens de bezoeken van de „Administrator” van de NASA aan Japan in 1984 en 1985,

Rekening houdend met het Memorandum van Overeenstemming tussen de NASA en het ESA ter uitvoering van parallelle onderzoeken met betrekking tot de gedetailleerde omschrijving en het voorontwerp (fase B), leidende tot verdere samenwerking bij de ontwikkeling, de exploitatie en het gebruik van een permanent bemand ruimtestation, dat op 3 juni 1985 in werking is getreden, en het Memorandum van Overeenstemming tussen de NASA en het Canadese ministerie van Wetenschap en Technologie („MOSST”) inzake een samenwerkingsprogramma betreffende de gedetailleerde omschrijving en het voorontwerp (Fase B) van een permanent bemand ruimtestation, dat op 16 april 1985 in werking is getreden,

Rekening houdend met het Memorandum van Overeenstemming tussen de NASA en het Japanse Agentschap voor Wetenschap en Technologie („STA”), inzake het samenwerkingsprogramma betreffende activiteiten ter zake van de gedetailleerde omschrijving en het voorontwerp van een permanent bemand ruimtestation, dat op 9 mei 1985 in werking is getreden en tot stand is gekomen in het kader van de Overeenkomst tussen de Regering van de Verenigde Staten van Amerika en de Regering van Japan inzake samenwerking bij het onderzoek en de ontwikkeling op het gebied van wetenschap en technologie, die op 1 mei 1980 in werking is getreden,

Voorts nota nemende van de geslaagde uitvoering van deze Memoranda van Overeenstemming door middel van samenwerking tussen de NASA en het ESA, de NASA en het STA en de NASA en het MOSST bij het verrichten van de activiteiten ter zake van de gedetailleerde omschrijving en het voorontwerp,

Herinnerend aan het Verdrag inzake de beginselen waaraan de activiteiten van Staten zijn onderworpen bij het onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte met inbegrip van de maan en andere hemellichamen (hierna te noemen „het Ruimteverdrag”), dat in werking is getreden op 10 oktober 1967,

Herinnerend aan de Overeenkomst inzake de redding van ruimtevaarders, de terugkeer van ruimtevaarders en de teruggave van de in de kosmische ruimte gebrachte voorwerpen (hierna te noemen

„de Astronautenovereenkomst”), die in werking is getreden op 3 december 1968,

Herinnerend aan de Overeenkomst inzake de internationale aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door ruimtevoorwerpen (hierna te noemen „de Aansprakelijkheidsovereenkomst”) die in werking is getreden op 1 september 1972,

Herinnerend aan de Overeenkomst inzake de registratie van in de kosmische ruimte gebrachte voorwerpen (hierna te noemen „de Registratieovereenkomst”), die in werking is getreden op 15 september 1976,

Herinnerend aan hun lange en vruchtbare samenwerking op het gebied van de exploratie en het vreedzaam gebruik van de kosmische ruimte, door middel van de geslaagde uitvoering van gebundelde activiteiten op velerlei terreinen van de ruimtewetenschap en toepassingsgebieden,

Herinnerend aan de deelneming van het ESA en Canada aan het Amerikaanse ruimtetransportsysteem in de vorm van de ontwikkeling door Europa van het eerste bemande ruimtelaboratorium, Spacelab, en de ontwikkeling door Canada van het telemanipulator-systeem (Remote Manipulator System),

Herinnerend aan de deelneming van Japan aan het Amerikaanse ruimteprogramma in de vorm van de eerste test inzake materiaalverwerking (First Materials Processing Test),

Ervan overtuigd dat het ruimtestation een unieke gelegenheid biedt voor internationale samenwerking op het gebied van ruimtewetenschap en -technologie, doordat gebruik gemaakt kan worden van een omgeving met een geringe zwaartekracht, de welhaast volkomen luchtledigheid van de ruimte en de mogelijkheden van het ruimtestation als waarnemingspost ter observatie van de aard en het heelal,

Ervan overtuigd dat de samenwerking in het kader van het permanent bemande civiele ruimtestation zal leiden tot een ruimere mate van samenwerking door de totstandkoming van duurzame en tot wederzijds voordeel strekkende betrekkingen en tevens de samenwerking op het gebied van de exploratie en het vreedzaam gebruik van de kosmische ruimte zal bevorderen,

Erkennend dat de NASA en het ESA, de NASA en de Regering van Japan en de NASA en het MOSST in het kader van de onderhandelingen van hun Regeringen over deze Overeenkomst Memoranda van Overeenstemming inzake Samenwerking op het gebied van het gedetailleerde ontwerp, de ontwikkeling, de exploitatie en het gebruik van het permanent bemande civiele ruimtestation hebben opgesteld, en dat deze Memoranda van

Overeenstemming gedetailleerde bepalingen zullen bevatten ter uitvoering van de bepalingen van deze Overeenkomst,

Erkennend, in het licht van het voorafgaande, dat het wenselijk is tussen de Regering van de Verenigde Staten, de Europese Regeringen, de Regering van Japan en de Regering van Canada een kader tot stand te brengen voor het ontwerp, de ontwikkeling, de exploitatie en het gebruik van het ruimtestation,

Zijn als volgt overeengekomen:

Artikel 1

Doel en werkingssfeer

1. Het doel van deze Overeenkomst is de totstandkoming van een duurzaam internationaal samenwerkingsverband tussen de Deelnemers, als ware partners, met het oog op het gedetailleerde ontwerp, de ontwikkeling, de exploitatie en het gebruik van een permanent bemand civiel ruimtestation voor vreedzame doeleinden, in overeenstemming met het internationale recht. Dit permanent bemande civiele ruimtestation zal het wetenschappelijk, technologisch en commercieel gebruik van de kosmische ruimte doen toenemen. Deze Overeenkomst omschrijft met name de aard van deze samenwerking, met inbegrip van de onderscheiden rechten en verplichtingen van de Deelnemers. Deze Overeenkomst voorziet voorts in procedures en regelingen die moeten waarborgen dat haar doel wordt verwezenlijkt.

2. De Regering van de Verenigde Staten heeft een ruimtestation-programma voor de bouw van een Amerikaans ruimtestation dat de kern zal vormen van het ruimtestation-complex. De Europese Regeringen als Regeringen van lidstaten van het Europese Ruimte-Agentschap, de Regering van Japan en de Regering van Canada hebben ruimteprogramma's voor de bouw van belangrijke elementen, die te zamen met het Amerikaanse ruimtestation een meer mogelijkheden biedend internationaal ruimtestation-complex zullen vormen, dat het gebruik van de ruimte zal verbeteren ten bate van alle deelnemende landen en de mensheid. De bijdrage van Canada zal een essentieel deel van de infrastructuur voor het internationale ruimtestation-complex zijn. De door de Deelnemers te leveren elementen die het internationale ruimtestation-complex zullen vormen, zijn genoemd in de Bijlage bij deze Overeenkomst.

3. Het permanent bemande civiele internationale ruimtestation-complex (hierna te noemen „het ruimtestation”), is bestemd voor vele doeleinden, zal in een lage omloopbaan om de aarde worden gebracht en zal uit zowel bemande als onbemande elementen

bestaan. Het omvat een permanent bemande basis die uit door alle Deelnemers te leveren elementen bestaat, onbemande platforms die een baan in de nabijheid van de polen beschrijven, een bemanbaar zelfstandig vliegend laboratorium, dat op de bemande basis wordt onderhouden, en uitsluitend voor het ruimtestation bestemde grondelementen.

4. Het ruimtestation is bedoeld als voorziening die verder zal worden ontwikkeld. De rechten en verplichtingen van de Deelnemende Staten met betrekking tot de verdere ontwikkeling zijn onderworpen aan de bepalingen ter zake overeenkomstig artikel 14.

Artikel 2

Internationale rechten en verplichtingen

1. Het ruimtestation wordt ontwikkeld, geëxploiteerd en gebruikt in overeenstemming met het internationale recht, met inbegrip van het Ruimteverdrag, de Astronautenovereenkomst, de Aansprakelijkheidsovereenkomst en de Registratieovereenkomst.

2. Niets in deze Overeenkomst mag zo worden uitgelegd dat:

(a) daardoor rechten en verplichtingen van de Deelnemende Staten zoals vastgelegd in de in het eerste lid van dit artikel genoemde verdragen, hetzij jegens elkander, hetzij jegens andere Staten, worden gewijzigd, tenzij anders bepaald in artikel 16;

(b) daardoor de rechten en verplichtingen van de Deelnemende Staten die de kosmische ruimte, hetzij afzonderlijk, hetzij in samenwerking met andere Staten, exploreren of gebruiken in het kader van activiteiten die niet verband houden met het ruimtestation, worden aangetast; of

(c) daaraan aanspraken worden ontleend met betrekking tot nationale toeëigening van de kosmische ruimte of een gedeelte daarvan.

Artikel 3

Begripsomschrijvingen

Voor de toepassing van deze Overeenkomst wordt verstaan onder:

(a) „deze Overeenkomst”:

de onderhavige Overeenkomst, met inbegrip van de Bijlage

(b) „de Deelnemers” (of, indien dat toepasselijk is, „elke Deelnemer”): de Regering van de Verenigde Staten; de in de preambule genoemde Europese Regeringen die partij worden bij deze Overeenkomst en iedere andere Europese Regering die overeenkomstig artikel 25, derde lid, toetreedt tot deze Overeen-

komst, gezamenlijk als één Deelnemer optredend; de Regering van Japan; en de Regering van Canada;

(c) „Deelnemende Staat”:

iedere Overeenkomstsluitende Staat ten aanzien waarvan deze Overeenkomst overeenkomstig artikel 25 in werking is getreden.

Artikel 4

Samenwerkende Organen

1. De Deelnemers komen overeen dat de Nationale Dienst voor Lucht- en Ruimtevaart (NASA) voor de Verenigde Staten, het Europees Ruimte-Agentschap (ESA) voor de Europese Regeringen en het ministerie van Wetenschap en Technologie (MOSST) voor de Regering van Canada de Samenwerkende Organen zullen zijn die zijn belast met de uitvoering van de samenwerking aangaande het ruimtestation. De aanwijzing door de Regering van Japan van het Samenwerkende Orgaan dat de samenwerking aangaande het ruimtestation zal uitvoeren zal geschieden in het in het tweede lid van dit artikel vermelde Memorandum van Overeenstemming tussen de NASA en de Regering van Japan.

2. De Samenwerkende Organen voeren de samenwerking aangaande het ruimtestation uit overeenkomstig de desbetreffende bepalingen van deze Overeenkomst, de respectieve Memoranda van Overeenstemming tussen de NASA en het ESA, de NASA en het MOSST, en de NASA en de Regering van Japan betreffende het gedetailleerde ontwerp, de ontwikkeling, de exploitatie en het gebruik van het ruimtestation (hierna te noemen „de Memoranda van Overeenstemming”), en regelingen tussen de NASA en enkele der andere of alle andere Samenwerkende Organen of hun vertegenwoordigers ter uitvoering van de Memoranda van Overeenstemming (hierna te noemen „uitvoeringsregelingen”). De Memoranda van Overeenstemming zijn onderworpen aan deze Overeenkomst en alle uitvoeringsregelingen zijn onderworpen aan de Memoranda van Overeenstemming.

3. Indien een bepaling van een Memorandum van Overeenstemming rechten of verplichtingen schept die zijn aanvaard door een Samenwerkend Orgaan (of, in het geval van Japan, de Regering van Japan) dat geen partij is bij het desbetreffende Memorandum van Overeenstemming, mag deze bepaling niet worden gewijzigd zonder de schriftelijke toestemming van het betrokken Samenwerkend Orgaan (of, in het geval van Japan, de Regering van Japan).

Artikel 5

Registratie; rechtsmacht en zeggenschap

1. Elke Deelnemer registreert de in de Bijlage genoemde vluchtelementen die hij levert als ruimtevoorwerp overeenkomstig artikel II van de Registratieovereenkomst. De Europese Deelnemer heeft deze verantwoordelijkheid overgedragen aan het ESA, dat voor en namens hem optreedt.

2. Krachtens artikel VIII van het Ruimteverdrag en artikel II van de Registratieovereenkomst behoudt elke Deelnemer rechtsmacht en zeggenschap over de elementen die hij registreert overeenkomstig het eerste lid van dit artikel, alsmede over de personeelsleden in of op het ruimtestation die zijn onderdanen zijn. De uitoefening van bedoelde rechtsmacht en zeggenschap is onderworpen aan alle ter zake dienende bepalingen van deze Overeenkomst, de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsakkoorden, met inbegrip van de desbetreffende procedures die daarin zijn vastgelegd.

Artikel 6

Eigendom van de elementen en het materieel

1. Via hun respectieve Samenwerkende Organen zijn de Verenigde Staten, de Europese Deelnemer en Canada, onderscheidenlijk een lichaam dat door Japan zal worden aangewezen op het tijdstip van nederlegging van zijn akte overeenkomstig artikel 25, tweede lid, van deze Overeenkomst, eigenaar van de in de Bijlage genoemde elementen die zij leveren, tenzij in deze Overeenkomst anders is bepaald. De Deelnemers doen elkander via hun Samenwerkende Organen kennisgevingen toekomen met betrekking tot de eigendom van enigerlei materieel in of op het ruimtestation.

2. De Europese Deelnemer draagt aan het ESA, dat voor en namens hem optreedt, de eigendom over van de elementen die hij levert, alsmede de eigendom van enigerlei ander materieel dat wordt ontwikkeld en gefinancierd in het kader van een ESA-programma als bijdrage aan het ruimtestation, de exploitatie of het gebruik daarvan.

3. De overdracht van de eigendom van de in de Bijlage genoemde elementen of van materieel in of op het ruimtestation laat de rechten en verplichtingen van de Deelnemers uit hoofde van deze Overeenkomst, de Memoranda van Overeenstemming of de uitvoeringsakkoorden onverlet.

4. Een niet-Deelnemer of een privaatrechtelijke rechtspersoon die onder de rechtsmacht valt van een niet-Deelnemer, kan niet de eigenaar zijn van materieel in of op het ruimtestation, noch kan aan

deze de eigendom van de in de Bijlage genoemde elementen worden overgedragen zonder de voorafgaande instemming van de andere Deelnemers. Voor de eigendomsoverdracht van een in de Bijlage genoemd element is de voorafgaande kennisgeving aan de andere Deelnemers vereist.

5. De aanwezigheid van enig door een gebruiker geleverd materieel of materiaal in of op het ruimtestation heeft als zodanig geen gevolgen voor de eigendom van het betrokken materieel of materiaal.

6. De eigendom of registratie van de elementen of de eigendom van het materieel kan op geen enkele wijze dienen ter vaststelling van de eigendom van materiaal of gegevens die worden verkregen als gevolg van activiteiten in of op het ruimtestation.

7. De uitoefening van eigendomsrechten ter zake van elementen en materieel is onderworpen aan alle ter zake dienende bepalingen van deze Overeenkomst, de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen, met inbegrip van de desbetreffende procedures die daarin zijn vastgelegd.

Artikel 7

Beheer

1. De Verenigde Staten, vertegenwoordigd door de NASA, zijn verantwoordelijk voor het beheer en de leiding van hun eigen programma, in overeenstemming met de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen. De Verenigde Staten, vertegenwoordigd door de NASA, zijn tevens verantwoordelijk voor de algehele coördinatie van het programma en de leiding van het ruimtestation, tenzij anders bepaald in dit artikel en in de Memoranda van Overeenstemming. Bovendien zijn de Verenigde Staten, vertegenwoordigd door de NASA, verantwoordelijk voor de algemene constructie en integratie van het systeem en voor de opstelling van algemene veiligheidsvoorschriften en -plannen, in overeenstemming met de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsakkoorden. De Verenigde Staten, vertegenwoordigd door de NASA, zijn ook verantwoordelijk voor de algehele planning en dagelijkse leiding van de exploitatie van de bemande basis en het Amerikaanse polaire platform, in overeenstemming met de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen. Voorts zijn de Verenigde Staten, vertegenwoordigd door de NASA, verantwoordelijk voor het beheer van hun activiteiten met betrekking tot het gebruik van het ruimtestation, in overeenstemming met de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen.

2. De overige Deelnemers, vertegenwoordigd door hun respectie-

ve Samenwerkende Organen, zijn, met inachtneming van de bovengenoemde verantwoordelijkheden van de NASA, verantwoordelijk voor het beheer en de leiding van hun eigen programma, voor de constructie en integratie van het systeem van de elementen die zij leveren, voor de ontwikkeling en uitvoering van gedetailleerde veiligheidsvoorschriften en -plannen voor de elementen die zij leveren, alsmede voor de ondersteuning van de algehele planning en dagelijkse leiding door de NASA van de exploitatie van de bemande basis, in overeenstemming met de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsakkoorden. De overige Deelnemers, vertegenwoordigd door hun Samenwerkende Organen, zijn verantwoordelijk voor het beheer van hun onderscheiden activiteiten met betrekking tot het gebruik van het ruimtestation, in overeenstemming met de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen.

3. Voor zover een aangelegenheid uitsluitend het ontwerp en de ontwikkeling betreft van elementen van de bemande basis die worden geleverd door Europa, Japan of Canada, en deze aangelegenheid niet wordt geregeld in de in de Memoranda van Overeenstemming bedoelde gezamenlijk overeengekomen program-mabescheiden, kan de betrokken Deelnemer, vertegenwoordigd door zijn Samenwerkend Orgaan, zelf beslissen ten aanzien van zijn eigen elementen.

4. De Europese Deelnemer, vertegenwoordigd door het ESA, is verantwoordelijk voor het ontwerp en de ontwikkeling, alsmede voor de planning en dagelijkse leiding van de exploitatie van het door Europa te leveren polaire platform en het bemanbaar zelfstandig vliegend ruimtevaartuig (hierna te noemen „de MTFF”), in zoverre deze activiteiten geen gevolgen hebben in verband met het onderhoud ervan, voor het ruimtetransportsysteem van de NASA of de bemande basis, in overeenstemming met het Memorandum van Overeenstemming tussen de NASA en het ESA en de uitvoeringsregelingen.

5. De verantwoordelijkheden van de Deelnemers en hun Samenwerkende Organen ter zake van de besluitvorming met betrekking tot de elementen die zij leveren, zijn omschreven in deze Overeenkomst en in de Memoranda van Overeenstemming. De Deelnemers, vertegenwoordigd door hun Samenwerkende Organen, nemen zitting in door hen op te richten beheersorganen, die de activiteiten die verband houden met het ontwerp en de ontwikkeling van het ruimtestation, alsmede met de exploitatie en het gebruik op veilige, doelmatige en efficiënte wijze, zoals vastgelegd in deze Overeenkomst en in de Memoranda van Overeenstemming, plannen en coördineren. In deze beheersorganen wordt gestreefd naar besluitvorming door middel van consensus. De procedures voor de

besluitvorming binnen deze beheersorganen wanneer de Samenwerkende Organen niet tot consensus geraken, waarin begrepen de besluitvorming door de NASA met betrekking tot de bemande basis en de besluitvorming door de NASA of een ander Samenwerkend Orgaan met betrekking tot de elementen die van de bemande basis gescheiden zijn, zijn beschreven in de Memoranda van Overeenstemming.

Artikel 8

Gedetailleerd ontwerp en ontwikkeling

Elke Deelnemer, vertegenwoordigd door zijn Samenwerkend Orgaan, ontwerpt en ontwikkelt de elementen die hij levert, met inbegrip van de uitsluitend voor het ruimtestation bestemde grondelementen die toereikend zijn om de ononderbroken exploitatie en het internationaal gebruik van de vluchtelementen te ondersteunen, in overeenstemming met artikel 7 en andere ter zake dienende bepalingen van deze Overeenkomst, en in overeenstemming met de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen.

Artikel 9

Gebruik

1. De Verenigde Staten behouden het gebruik van de gebruikselementen van de bemande basis die zij leveren, tenzij anders bepaald in dit lid en in het vijfde lid van dit artikel. De Verenigde Staten verschaffen de andere Deelnemers hulpmiddelen afkomstig van de infrastructuur voor het ruimtestation die de Verenigde Staten leveren, ten behoeve van hun exploitatie en hun gebruik van de bemande basis. In ruil voor de verschaffing door de Verenigde Staten van zulke hulpmiddelen aan de Europese Deelnemer en aan Japan stellen deze laatste een vast percentage van het gebruik van respectievelijk de gekoppelde drukmodule (hierna te noemen „APM”) en de Japanse experimenteermodule (hierna te noemen „JEM”) ter beschikking van de Verenigde Staten.

2. De Europese Deelnemer behoudt het gebruik van de MTFF en de APM die hij levert, tenzij anders bepaald in het eerste en vijfde lid van dit artikel.

3. De Verenigde Staten en de Europese Deelnemer maken op basis van evenredigheid gebruik van elkanders polaire platform.

4. Japan behoudt het gebruik van de JEM die het levert, tenzij anders bepaald in het eerste en vijfde lid van dit artikel.

5. Canada verschaft de andere Deelnemers hulpmiddelen afkomstig van de infrastructuur voor het ruimtestation die het levert ten behoeve van hun exploitatie en hun gebruik van de bemande basis. In ruil voor de verschaffing door Canada van een essentieel gedeelte van de infrastructuur voor het ruimtestation stellen alle andere Deelnemers een vast percentage van het gebruik van alle gebruikselementen van de bemande basis en de polaire platforms ter beschikking van Canada.

6. De leden 1 tot en met 5 van dit artikel omschrijven de toewijzing van aandelen van de Deelnemers in de gebruikselementen van het ruimtestation en in de hulpmiddelen afkomstig van de infrastructuur voor het ruimtestation. De specifieke aandelen van de Deelnemers worden nader bepaald in de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen. Hulpmiddelen afkomstig van de bemande basis die zijn bestemd voor het onderhoud van de MTFF worden ter beschikking gesteld zoals bepaald in het Memorandum van Overeenstemming tussen de NASA en het ESA en de uitvoeringsregelingen.

7. De Deelnemers hebben het recht een willekeurig gedeelte van hun respectieve aandeel te ruilen of te verkopen. De Verenigde Staten hebben de mogelijkheid een vast percentage van de MTFF te kopen of te ruilen, zoals vastgelegd in het Memorandum van Overeenstemming tussen de NASA en het ESA. De ruil- of koopvoorwaarden worden per geval door de partijen bij de transactie vastgesteld.

8. Een Deelnemer kan zijn aandeel gebruiken en gebruikers daarvoor kiezen voor alle doeleinden die stroken met het doel van deze Overeenkomst en de bepalingen van de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen, met dien verstande:

(a) dat het voorgenomen gebruik van een gebruikselement door een niet-Deelnemer of door een privaatrechtelijke rechtspersoon die onder de rechtsmacht valt van een niet-Deelnemer vooraf ter kennis dient te worden gebracht van alle Deelnemers via hun Samenwerkend Orgaan, en dat tevens de instemming is vereist van de Deelnemer die het element levert, alsmede, indien het een element betreft dat een element van de bemande basis is of dat aan de bemande basis is gekoppeld, de instemming van de Verenigde Staten; en

(b) dat de Deelnemer die een element levert, vaststelt of een beoogd gebruik van dat element voor vreedzame doeleinden is, met dien verstande dat hij zich niet op deze bepaling kan beroepen om een Deelnemer te beletten gebruik te maken van hulpmiddelen die afkomstig zijn van de infrastructuur voor het ruimtestation.

9. Bij het gebruik van het ruimtestation tracht elke Deelnemer, via

zijn Samenwerkend Orgaan, door middel van de in de Memoranda van Overeenstemming vastgelegde procedures te vermijden dat ernstige nadelige gevolgen ontstaan voor het gebruik van het ruimtestation door de andere Deelnemers.

10 Elke Deelnemer ziet erop toe dat de andere Deelnemers toegang hebben tot en gebruik kunnen maken van zijn elementen van het ruimtestation in overeenstemming met hun respectieve aandeel.

11. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder „niet-Deelnemer” niet verstaan een lidstaat van het ESA die lidstaat van het ESA was op het tijdstip van ondertekening van deze Overeenkomst door de Verenigde Staten.

Artikel 10

Exploitatie

De Deelnemers, vertegenwoordigd door hun Samenwerkende Organen, hebben verantwoordelijkheden met betrekking tot de exploitatie van de elementen die zij respectievelijk leveren, in overeenstemming met artikel 7 en andere ter zake dienende bepalingen van deze Overeenkomst, en in overeenstemming met de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen. De Deelnemers, vertegenwoordigd door hun Samenwerkende Organen, ontwikkelen procedures en voeren deze uit, opdat het ruimtestation wordt geëxploiteerd op een wijze die veilig, efficiënt en doelmatig is voor gebruikers en exploitanten van het ruimtestation, in overeenstemming met de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen. Voorts is elke Deelnemer, vertegenwoordigd door zijn Samenwerkend Orgaan, belast met de instandhouding van de werking van de elementen die hij levert.

Artikel 11

Bemannig

1. Elke Deelnemer kan ter zake kundig personeel leveren dat op basis van billijke verdeling deel zal uitmaken van de bemanning van het ruimtestation. De selectie geschiedt in overeenstemming met de procedures zoals vastgelegd in de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen. Beslissingen met betrekking tot de toewijzing van vluchten aan bemanningsleden van een Deelnemer worden genomen in goed overleg met de betrokken Deelnemer, vertegenwoordigd door zijn Samenwerkend Orgaan.

2. De Gedragscode voor de bemanning van het ruimtestation zal door alle Deelnemers worden ontwikkeld, in overeenstemming met

de Memoranda van Overeenstemming. Indien de interne procedures van een Deelnemer voorschrijven dat de Gedragscode op regeringsniveau wordt aanvaard, dient de betrokken Deelnemer de Gedragscode te aanvaarden alvorens bemanningsleden voor het ruimtestation te leveren. Elke Deelnemer die zijn recht uitoefent om bemanningsleden te leveren, ziet erop toe dat zijn bemanningsleden de Gedragscode naleven.

Artikel 12

Transport

1. Met het oog op het ontwerp van de elementen en de nuttige ladingen van het ruimtestation, is het ruimtetransportsysteem van de NASA het transportsysteem voor de lancering en de terugkeer dat als uitgangspunt geldt wat de bemande basis van het ruimtestation en het Amerikaanse polaire platform betreft. Het ruimtetransportsysteem van het ESA is het transportsysteem voor de lancering dat als uitgangspunt geldt voor de MTFF en het door de Europese Deelnemer te leveren polaire platform. Andere transportsystemen van de overheid of uit de particuliere sector van Deelnemers kunnen worden gebruikt in combinatie met het ruimtestation indien deze compatibel zijn met het ruimtestation. De Europese Deelnemer en Japan hebben met name het recht op toegang tot het ruimtestation met gebruikmaking van respectievelijk het ruimtetransportsysteem van het ESA (met inbegrip van Ariane en Hermes) en het Japanse ruimtetransportsysteem (met inbegrip van het H-II) lanceersysteem). Deze toegankelijkheid dient in overeenstemming te zijn met de bepalingen van de desbetreffende Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen.

2. Tegen vergoeding verleent de NASA de andere Samenwerkende Organen en hun respectieve gebruikers diensten met betrekking tot de lancering en de terugkeer naar de aarde, overeenkomstig de voorwaarden zoals vastgelegd in de desbetreffende Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen. Wat de financiële voorwaarden betreft, verlenen de Samenwerkende Organen elkander en elkanders gebruikers diensten met betrekking tot de lancering en de terugkeer naar de aarde tegen prijzen die zij gewoonlijk vergelijkbare gebruikers in rekening brengen. De Samenwerkende Organen houden zoveel mogelijk rekening met elkanders voorgelegde wensen en vluchtschema's.

3. Elke Deelnemer eerbiedigt de eigendomsrechten met betrekking tot en het vertrouwelijk karakter van als zodanig gekenmerkte gegevens en goederen die met zijn ruimtetransportsysteem worden vervoerd.

Artikel 13

Communicatiesystemen

1. Het ruimtenetwerk van het „Tracking and Data Relay Satellite System” (TDRSS) van de NASA is het communicatiesysteem dat als uitgangspunt geldt wat de bemande basis van het ruimtestation, het Amerikaanse polaire platform en de nuttige ladingen daarvan betreft. Het „Data Relay Satellite System” van het ESA (EDRS) is het communicatiesysteem dat als uitgangspunt geldt wat het door de Europese Deelnemer te leveren polaire platform, de MTFF en de nuttige ladingen daarvan betreft. Op de bemande basis kunnen door de Deelnemers andere communicatiesystemen worden gebruikt, indien deze compatibel zijn met de bemande basis en het gebruik van het TDRSS ten behoeve van de bemande basis. Dit gebruik, alsmede de overdracht op aarde van met het ruimtestation verband houdende gegevens, dient in overeenstemming te zijn met de bepalingen van de desbetreffende Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen.

2. Tegen vergoeding stellen de Samenwerkende Organen alles in het werk om met hun respectieve communicatiesystemen te voldoen aan elkanders concrete met het ruimtestation verband houdende wensen, in overeenstemming met de voorwaarden zoals vastgelegd in de desbetreffende Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen.

3. Ter handhaving van het vertrouwelijk karakter van de gegevens die worden doorgegeven via het informatiesysteem van het ruimtestation en andere communicatiesystemen die in combinatie met het ruimtestation worden gebruikt, kunnen maatregelen worden genomen zoals vastgelegd in de Memoranda van Overeenstemming. Wanneer een Deelnemer een andere Deelnemer communicatiediensten levert, eerbiedigt hij de eigendomsrechten met betrekking tot en het vertrouwelijk karakter van gegevens die worden doorgegeven via zijn communicatiesystemen, met inbegrip van zijn grondnetwerk en de communicatiesystemen van zijn leveranciers.

Artikel 14

Verdere ontwikkeling

1. De Deelnemers beogen het ruimtestation verder te ontwikkelen door de toevoeging van extra mogelijkheden en streven ernaar deze ontwikkeling in zo groot mogelijke mate te verwezenlijken door middel van bijdragen van alle Deelnemers. Daartoe stelt elke Deelnemer zich ten doel de andere Deelnemers, waar dit passend is, de gelegenheid te bieden mede te werken aan zijn voorstellen

betreffende de toevoeging van extra mogelijkheden. Het ruimtestation blijft ook met de toevoegingen van extra mogelijkheden een civiel ruimtestation en het zal worden geëxploiteerd en gebruikt voor vreedzame doeleinden, in overeenstemming met het internationale recht.

2. Deze Overeenkomst schept slechts rechten en verplichtingen met betrekking tot de in de Bijlage genoemde elementen, met dien verstande dat dit artikel en artikel 16 mede van toepassing zijn op alle toevoegingen van extra mogelijkheden. Deze Overeenkomst verplicht een Deelnemende Staat niet tot deelneming aan, en verleent een Deelnemer niet anderszins rechten met betrekking tot de toevoeging van extra mogelijkheden.

3. Procedures ter coördinatie van de respectieve studies van de Deelnemers inzake verdere ontwikkeling, en ter bestudering van specifieke voorstellen met betrekking tot de toevoeging van extra mogelijkheden worden vastgelegd in de Memoranda van Overeenstemming.

4. Voor samenwerking tussen enkele of alle Deelnemers betreffende de gezamenlijke toevoeging van extra mogelijkheden is, na de in het derde lid hierboven bedoelde coördinatie en bestudering, hetzij een wijziging van deze Overeenkomst, hetzij een afzonderlijke overeenkomst vereist, waarbij de Verenigde Staten partij dienen te zijn, voor zover de toevoeging betrekking heeft op de bemande basis, dan wel technische of operationele gevolgen heeft voor de bemande basis of het ruimtetransportsysteem van de NASA, teneinde te waarborgen dat de toevoeging strookt met de algemene verantwoordelijkheden van de Verenigde Staten met betrekking tot het programma zoals bedoeld in artikel 7.

5. Na de in het derde lid hierboven bedoelde coördinatie en bestudering is voor de toevoeging van extra mogelijkheden door één Deelnemer de voorafgaande kennisgeving aan de andere Deelnemers vereist, alsmede, voor zover de toevoeging betrekking heeft op de bemande basis, dan wel technische of operationele gevolgen heeft voor de bemande basis of het ruimtetransportsysteem van de NASA, een overeenkomst met de Verenigde Staten, teneinde te waarborgen dat de toevoeging strookt met de algemene verantwoordelijkheden van de Verenigde Staten met betrekking tot het programma zoals bedoeld in artikel 7.

6. Een Deelnemer die gevolgen zou kunnen ondervinden van de toevoeging van extra mogelijkheden bedoeld in het vierde of het vijfde lid hierboven kan verzoeken om overleg met de andere Deelnemers overeenkomstig artikel 23.

7. De toevoeging van extra mogelijkheden houdt in geen geval een wijziging in van de rechten of verplichtingen van een Deelnemende

Staat uit hoofde van deze Overeenkomst of de Memoranda van Overeenstemming met betrekking tot de in de Bijlage genoemde elementen, tenzij de betrokken Deelnemende Staten anders overeenkomen.

Artikel 15

Financiering

1. Elke Deelnemer draagt de kosten die verband houden met zijn respectieve verantwoordelijkheden uit hoofde van deze Overeenkomst, met inbegrip van een billijke omslag van de overeengekomen gezamenlijke kosten van de exploitatie van het ruimtestation, zoals vastgelegd in de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen.

2. De financiële verplichtingen van een Deelnemer uit hoofde van deze Overeenkomst zijn onderworpen aan zijn financiële procedures en de beschikbaarheid van toegewezen gelden. Het belang van de samenwerking aangaande het ruimtestation erkennende, verbinden de Deelnemers zich ertoe alles in het werk te zullen stellen om de goedkeuring te verkrijgen voor de gelden om aan deze verplichtingen te voldoen, in overeenstemming met hun respectieve financiële procedures.

3. Ingeval zich financiële problemen voordoen die gevolgen kunnen hebben voor het vermogen van een Deelnemer om zijn verplichtingen uit hoofde van de samenwerking aangaande het ruimtestation na te komen, dient die Deelnemer, via zijn Samenwerkend Orgaan, de andere Samenwerkende Organen daarvan in kennis te stellen en met deze te overleggen. Zo nodig kunnen de Deelnemers ook rechtstreeks overleg plegen.

4. De Deelnemers trachten bij de uitvoering van de samenwerking aangaande het ruimtestation onderlinge betalingen tot een minimum te beperken, onder andere, indien de betrokken Deelnemers daarmee instemmen, door middel van ruil.

Artikel 16

Wederzijdse uitsluiting van aansprakelijkheid

1. Dit artikel heeft ten doel de wederzijdse uitsluiting van aansprakelijkheid van Deelnemende Staten en met hen verbonden lichamen tot stand te brengen in het belang van de bevordering van de deelneming aan de exploratie, de exploitatie en het gebruik van de kosmische ruimte door middel van het ruimtestation. Om dit doel te

bereiken dient deze wederzijdse uitsluiting van aansprakelijkheid ruim te worden uitgelegd.

2. Voor de toepassing van dit artikel:

(a) wordt onder „Deelnemende Staat” ook het Samenwerkend Orgaan van die Staat verstaan, alsmede enigerlei orgaan dat in het Memorandum van Overeenstemming tussen de NASA en de Regering van Japan wordt aangewezen om het Samenwerkend Orgaan van Japan bij te staan bij de uitvoering van dat Memorandum,

(b) wordt onder „belanghebbende” verstaan:

(1) een aannemer of een onderaannemer van een Deelnemende Staat, ongeacht op welk niveau,

(2) een gebruiker of een cliënt van een Deelnemende Staat, ongeacht op welk niveau, of

(3) een aannemer of een onderaannemer van een gebruiker of cliënt van een Deelnemende Staat, ongeacht op welk niveau.

De begrippen „aannemer” en „onderaannemer” omvatten leveranciers van enigerlei aard.

(c) wordt onder „schade” verstaan:

(1) lichamelijk letsel toegebracht aan een persoon, of enige andere aantasting van de gezondheid, dan wel het overlijden van een persoon;

(2) schade aan enigerlei eigendommen, het verlies dan wel het verlies van het gebruik daarvan;

(3) het verlies van inkomsten of winsten; of

(4) andere directe of indirecte of bijkomende schade.

(d) wordt onder „lanceervoertuig” verstaan: een voorwerp (of een gedeelte daarvan) bestemd voor lancering, vanaf de aarde gelanceerd, of naar de aarde terugkerend dat nuttige ladingen of personen, of beide, vervoert.

(e) wordt onder „nuttige lading” verstaan: alle zaken die worden vervoerd of gebruikt in of op een lanceervoertuig of het ruimtestation.

(f) wordt onder „beschermde ruimte-activiteiten” verstaan: alle activiteiten met betrekking tot een lanceervoertuig, het ruimtestation of nuttige ladingen op aarde, in de kosmische ruimte of tussen de aarde en de kosmische ruimte, ter toepassing van deze Overeenkomst, de Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen. Hieronder wordt onder meer verstaan:

(1) het onderzoek, het ontwerp, de ontwikkeling, de beproeving, de vervaardiging, de assemblage, de integratie, de exploitatie of het gebruik van lanceervoertuigen of voertuigen voor transport in de ruimte (bijvoorbeeld het „Orbital Maneuvering Vehicle”), van het ruimtestation, of van een nuttige lading, alsmede van hulpmaterieel, voorzieningen en diensten die hiermee verband houden;

(2) alle activiteiten die betrekking hebben op ondersteunend

materieel op aarde, dan wel op beproevings-, opleidings-, simulatie-, of begeleidings- en besturingsmaterieel en hiermee verband houdende voorzieningen en diensten;

Onder „beschermde ruimte-activiteiten” wordt tevens verstaan: alle activiteiten die verband houden met de ontwikkeling van het ruimtestation zoals geregeld in artikel 14.

In „beschermde ruimte-activiteiten” zijn niet begrepen activiteiten op aarde die na de terugkeer vanaf het ruimtestation worden verricht om een met een nuttige lading verkregen produkt of procédé verder te ontwikkelen voor andere doeleinden dan voor activiteiten met betrekking tot het ruimtestation ter uitvoering van deze Overeenkomst.

3. (a) Elke Deelnemende Staat stemt in met een wederzijdse uitsluiting van aansprakelijkheid, op grond waarvan elke Deelnemende Staat afziet van elke vordering tegen de hieronder in het derde lid, letter a onder (1) tot en met (3), genoemde lichamen of personen wegens schade die het gevolg is van beschermde ruimteactiviteiten. Deze wederzijdse uitsluiting van aansprakelijkheid is slechts van toepassing indien de persoon, het lichaam of de zaak die de schade veroorzaakt, is betrokken bij beschermde ruimteactiviteiten en de persoon aan wie, dan wel het lichaam of de zaak waaraan de schade is toegebracht, schade lijdt dan wel wordt beschadigd ten gevolge van diens betrokkenheid bij beschermde ruimte-activiteiten. De wederzijdse uitsluiting van aansprakelijkheid is van toepassing op vorderingen tot schadevergoeding, ongeacht de rechtsgrond daarvan, met inbegrip van, doch niet beperkt tot strafbare feiten en onrechtmatige daden (met inbegrip van elke vorm en elke mate van onachtzaamheid) en verbintenissen, tegen:

(1) een andere Deelnemende Staat;

(2) een met een andere Deelnemende Staat verbonden lichaam;

(3) de personen die in dienst zijn bij één van de in het derde lid, letter a onder (1) en (2), hierboven genoemde lichamen.

(b) Bovendien breidt elke Deelnemende Staat de wederzijdse uitsluiting van aansprakelijkheid, zoals in het derde lid, letter a, hierboven omschreven, uit tot de met hem verbonden lichamen door bij overeenkomst of anderszins van hen te verlangen dat zij ermee instemmen om af te zien van elke vordering tegen de in het derde lid, letter a onder (1) tot en met (3), hierboven genoemde lichamen of personen.

(c) Teneinde misverstanden te vermijden: onder deze wederzijdse uitsluiting van aansprakelijkheid wordt tevens verstaan een wederzijdse uitsluiting van aansprakelijkheid uit hoofde van de Aansprakelijkheidsovereenkomst, wanneer de persoon, het lichaam of de zaak die de schade veroorzaakt, is betrokken bij beschermde ruimteactiviteiten en de persoon aan wie, dan wel het lichaam of de zaak waaraan de schade is toegebracht, schade lijdt dan wel wordt

beschadigd ten gevolge van diens betrokkenheid bij beschermde ruimte-activiteiten.

(d) Onverminderd de overige bepalingen van dit artikel, is deze wederzijdse uitsluiting van aansprakelijkheid niet van toepassing op vorderingen:

(1) tussen een Deelnemende Staat en een met hem verbonden lichaam of tussen met hem verbonden lichamen;*)

(2) van een natuurlijke persoon, dan wel zijn/haar erfgenamen, nabestaanden of rechtverkrijgenden wegens letsel of overlijden van die natuurlijke persoon;

(3) wegens opzettelijk toegebrachte schade;

(4) uit hoofde van de intellectuele eigendom.

(e) Niets van het bepaalde in dit artikel mag zo worden uitgelegd dat daarmee de grond ontstaat voor een vordering of een geding die anders niet zou hebben bestaan.

Artikel 17

Aansprakelijkheidsovereenkomst

1. Voorzover niet anders bepaald in artikel 16, blijven de Deelnemende Staten en het ESA aansprakelijk overeenkomstig de Aansprakelijkheidsovereenkomst.

2. Indien een vordering wordt ingesteld uit hoofde van de Aansprakelijkheidsovereenkomst plegen de Deelnemers (en, indien toepasselijk, het ESA) onverwijld overleg omtrent eventuele aansprakelijkheid, de verdeling van de aansprakelijkheid en het verweer tegen een dergelijke vordering.

3. Ter zake van de levering van diensten met betrekking tot de lancering en de terugkeer naar de aarde, zoals bedoeld in artikel 12, tweede lid, van deze Overeenkomst, kunnen de betrokken Deelnemers (en, indien toepasselijk, het ESA) afzonderlijke overeenkomsten sluiten betreffende de verdeling van een eventuele hoofdelijke aansprakelijkheid op grond van de Aansprakelijkheids-overeenkomst.

*) Lees:

(1) vorderingen van een Deelnemende Staat tegen een met hem verbonden lichaam of van een met een Deelnemende Staat verbonden lichaam tegen die Deelnemende Staat of tegen een andere met die Deelnemende Staat verbonden lichaam;

Artikel 18

Douane en in- en uitreis

1. Elke Deelnemende Staat vergemakkelijkt, rekening houdend met zijn wetten en voorschriften, de binnenkomst in en het vertrek uit zijn grondgebied van personen en goederen die nodig zijn ter uitvoering van deze Overeenkomst.

2. Elke Deelnemende Staat vergemakkelijkt, rekening houdend met zijn wetten en voorschriften, de afgifte van de vereiste inreis- en verblijfsdocumenten aan onderdanen en hun gezinsleden van een andere Deelnemende Staat die zijn grondgebied binnenkomen of daaruit vertrekken, dan wel daarop verblijven om taken te verrichten die nodig zijn ter uitvoering van deze Overeenkomst.

3. Elke Deelnemende Staat streeft ernaar goederen die nodig zijn ter uitvoering van deze Overeenkomst vrij van douanerechten en andere soortgelijke heffingen tot zijn grondgebied toe te laten.

Artikel 19

Uitwisseling van gegevens en goederen

1. Tenzij anders bepaald in dit lid, draagt elke Deelnemer, vertegenwoordigd door zijn Samenwerkend Orgaan, alle technische gegevens en goederen over die (door beide bij de overdracht betrokken partijen) noodzakelijk worden geacht ter nakoming van de verplichtingen van het Samenwerkend Orgaan van die Deelnemer uit hoofde van de desbetreffende Memoranda van Overeenstemming en de uitvoeringsregelingen. Elke Deelnemer verbindt zich ertoe een verzoek om technische gegevens en goederen dat door het Samenwerkend Orgaan van een andere Deelnemer wordt gedaan ten behoeve van de samenwerking aangaande het ruimtestation, onverwijld te behandelen. Een Deelnemende Staat kan op grond van dit lid niet worden verplicht tot de overdracht van technische gegevens en goederen in strijd met zijn nationale wetten of voorschriften.

2. De Deelnemers stellen alles in het werk om verzoeken om een vergunning voor overdrachten van technische gegevens en goederen door andere personen of lichamen dan de Deelnemers of hun Samenwerkende Organen (bij voorbeeld uitwisselingen tussen bedrijven die vermoedelijk in toenemende mate zullen plaatsvinden) onverwijld te behandelen, en bevorderen en vergemakkelijken dergelijke overdrachten in verband met de samenwerking aangaande het ruimtestation uit hoofde van deze Overeenkomst. Voor het overige vallen dergelijke overdrachten niet onder de voorwaarden en

bepalingen van dit artikel. Op dergelijke overdrachten zijn de nationale wetten en voorschriften van toepassing.

3. De Deelnemers komen overeen dat overdrachten van technische gegevens en goederen uit hoofde van deze Overeenkomst zijn onderworpen aan de in dit lid verwoorde beperkingen. Tenzij anderszins beperkt in de nationale wetten of voorschriften, worden technische gegevens of goederen die niet onder de in dit lid verwoorde beperkingen vallen, zonder beperkingen overgedragen.

(a) Het leverende Samenwerkend Orgaan deelt mede of omschrijft anderszins nauwkeurig welke technische gegevens of goederen dienen te worden beschermd om aan uitvoerregelingen te voldoen. Bedoelde mededelingen of omschrijving vermeldt onder welke voorwaarden de technische gegevens of goederen door het ontvangende Samenwerkend Orgaan of zijn aannemers en onderaannemers kunnen worden gebruikt, met dien verstande dat deze voorwaarden onder meer zullen bepalen dat (1) de betrokken technische gegevens of goederen slechts mogen worden gebruikt ter nakoming van de verplichtingen van het ontvangende Samenwerkend Orgaan uit hoofde van deze Overeenkomst en de desbetreffende Memoranda van Overeenstemming, en dat (2) de betrokken technische gegevens of goederen niet mogen worden gebruikt door andere personen of lichamen dan het ontvangende Samenwerkend Orgaan, zijn aannemers of onderaannemers, noch voor andere doeleinden mogen worden gebruikt, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de leverende Deelnemende Staat, vertegenwoordigd door zijn Samenwerkend Orgaan.

(b) Het leverende Samenwerkend Orgaan deelt mede welke technische gegevens dienen te worden beschermd wegens eigendomsrechten. Bedoelde mededeling vermeldt onder welke voorwaarden de betrokken technische gegevens door het ontvangende Samenwerkend Orgaan en zijn aannemers en onderaannemers kunnen worden gebruikt, met dien verstande dat die voorwaarden onder meer zullen bepalen dat (1) de betrokken technische gegevens slechts mogen worden gebruikt, vermenigvuldigd of geopenbaard ter nakoming van de verplichtingen van het ontvangende Samenwerkend Orgaan uit hoofde van deze Overeenkomst en de desbetreffende Memoranda van Overeenstemming, en dat (2) de betrokken technische gegevens niet mogen worden gebruikt door andere personen of lichamen dan het ontvangende Samenwerkend Orgaan, zijn aannemers of onderaannemers, noch voor andere doeleinden mogen worden gebruikt, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de leverende Deelnemende Staat, vertegenwoordigd door zijn Samenwerkend Orgaan.

(c) Indien een overdracht uit hoofde van deze Overeenkomst gerubriceerde technische gegevens of goederen betreft, deelt het leverende Samenwerkend Orgaan mede, of omschrijft het anderszins

nauwkeurig, welke dit zijn. De aangezochte Deelnemende Staat kan verlangen dat een dergelijke overdracht geschiedt overeenkomstig een overeenkomst of regeling inzake de beveiliging van informatie, waarin de voorwaarden voor de overdracht en beveiliging van bedoelde technische gegevens en goederen worden vastgelegd. Een overdracht behoeft geen doorgang te vinden indien de ontvangende Deelnemende Staat niet voorziet in de geheimhouding van octrooiaanvragen die gegevens bevatten die gerubriceerd of anderszins geheim zijn met het oog op de nationale veiligheid. Gerubriceerde technische gegevens of goederen worden uit hoofde van deze Overeenkomst niet overgedragen, tenzij beide partijen daaraan hun goedkeuring hechten.

4. Elke Deelnemende Staat treft de nodige maatregelen, opdat de technische gegevens of goederen die hij krachtens het derde lid, letter a, b of c, ontvangt, door de ontvangende Deelnemende Staat, zijn Samenwerkend Orgaan en andere personen en lichamen (met inbegrip van aannemers en onderaannemers) aan wie of waaraan de technische gegevens of goederen vervolgens worden overgedragen, worden behandeld in overeenstemming met de bepalingen van de mededeling of omschrijving. Elke Deelnemende Staat en elk Samenwerkend Orgaan treffen alle redelijkerwijs noodzakelijke maatregelen, waaronder het opnemen van passende bedingen in hun aannemings- en onderaannemingsovereenkomsten, teneinde te voorkomen dat bedoelde technische gegevens of goederen zonder toestemming worden gebruikt, geopenbaard of verder overgedragen, of toegankelijk zijn voor onbevoegden. In geval van technische gegevens of goederen ontvangen overeenkomstig het derde lid, letter c, neemt de ontvangende Deelnemende Staat of het ontvangende Samenwerkend Orgaan ten aanzien van de betrokken technische gegevens of goederen veiligheidsmaatregelen die op zijn minst gelijkwaardig zijn aan die welke worden genomen door de leverende Deelnemende Staat of het leverende Samenwerkend Orgaan.

5. De Deelnemers beogen met deze Overeenkomst of met de desbetreffende Memoranda van Overeenstemming niet aan degene die technische gegevens of goederen ontvangt andere rechten te verlenen dan het recht deze te gebruiken, te openbaren of verder over te dragen in overeenstemming met de in dit artikel genoemde voorwaarden.

6. Opzegging van deze Overeenkomst door een Deelnemende Staat laat alle rechten en verplichtingen met betrekking tot de beveiliging van technische gegevens en goederen die uit hoofde van deze Overeenkomst vóór de opzegging zijn overgedragen onverlet, tenzij anders overeengekomen in een opzeggingsovereenkomst ingevolge artikel 27.

7. Voor de toepassing van dit artikel wordt een overdracht van

technische gegevens en goederen door een Samenwerkend Orgaan aan het ESA geacht bestemd te zijn voor het ESA, voor alle Europese Deelnemende Staten en voor de ten behoeve van het ruimtestation door het ESA aangewezen aannemers en onderaannemers, tenzij uitdrukkelijk anders bepaald op het tijdstip van de overdracht.

Artikel 20

Doorvoer van gegevens en goederen

Het belang van de ononderbroken exploitatie en het internationaal gebruik van het ruimtestation erkennende, staat elke Deelnemende Staat, voor zover zijn van toepassing zijnde wetten en voorschriften zulks toelaten, de onverwijld doorvoer van gegevens en goederen van de andere Deelnemers, hun Samenwerkende Organen en hun gebruikers toe. Dit artikel is slechts van toepassing op gegevens en goederen die bestemd zijn voor of afkomstig zijn van het ruimtestation, met inbegrip van, doch niet beperkt tot de doorvoer tussen de landsgrens en een lanceer- of landingsterrein op het eigen grondgebied en tussen een lanceer- of landingsterrein en het ruimtestation.

Artikel 21

Intellectuele eigendom

1. Voor de toepassing van deze Overeenkomst heeft „intellectuele eigendom” dezelfde betekenis als in artikel 2 van het Verdrag tot oprichting van de Wereldorganisatie voor de Intellectuele Eigendom, ondertekend te Stockholm op 14 juli 1967.

2. Met inachtneming van de bepalingen van dit artikel wordt, wat het recht inzake de intellectuele eigendom betreft, een activiteit die plaatsvindt in of op een vluchtelement van het ruimtestation geacht te hebben plaatsgevonden op het grondgebied van de Deelnemende Staat waarin het betrokken element is geregistreerd, met dien verstande dat ten aanzien van door het ESA geregistreerde elementen iedere Europese Deelnemende Staat de activiteit mag beschouwen als hebbende plaatsgevonden op zijn grondgebied. Teneinde misverstanden te vermijden: de deelneming van een Deelnemende Staat, zijn Samenwerkend Orgaan of met hem verbonden lichamen aan een activiteit in of op een vluchtelement van een andere Deelnemer, wijzigt of beïnvloedt als zodanig geenszins de rechtsmacht met betrekking tot deze activiteit zoals bedoeld in de voorgaande volzin.

3. Een Deelnemende Staat past ten aanzien van een uitvinding die wordt gedaan in of op een vluchtelement van het ruimtestation door

een persoon die niet zijn onderdaan of ingezetene is, zijn wetgeving inzake de geheimhouding van uitvindingen niet toe om te voorkomen (bijvoorbeeld door een termijn op te leggen of voorafgaande toestemming te eisen) dat een octrooiaanvraag wordt ingediend in een andere Deelnemende Staat die de geheimhouding van octrooiaanvragen die gerubriceerde of anderszins met het oog op de nationale veiligheid beschermde gegevens bevatten, beschermt. Deze bepaling laat (a) het recht van een Deelnemende Staat waarin een octrooiaanvraag het eerst wordt ingediend om de geheimhouding van de octrooiaanvraag te regelen of het elders indienen van aanvragen te beperken, alsmede (b) het recht van een andere Deelnemende Staat waarin de octrooiaanvraag op een later tijdstip wordt ingediend om uit hoofde van een internationale verplichting de openbaarmaking van een octrooiaanvraag te beperken, onverlet.

4. Wanneer de intellectuele eigendom van een persoon of lichaam in meer dan één Europese Deelnemende Staat wordt beschermd, kan de betrokken persoon of het lichaam slechts in één van deze Staten schadeloosstelling eisen wegens dezelfde inbreuk op dezelfde rechten ter zake van de intellectuele eigendom in of op een door het ESA geregistreerd element. Wanneer naar aanleiding van dezelfde inbreuk die plaatsvindt in of op een door het ESA geregistreerd element rechtsvorderingen worden ingesteld door verschillende rechthebbenden met betrekking tot de intellectuele eigendom, doordat meer dan één Europese Deelnemende Staat de activiteit beschouwt als hebbende plaatsgevonden op zijn grondgebied, kan de rechter een later aanhangig gemaakte rechtszaak schorsen in afwachting van de uitspraak in een eerder aangespannen rechtsgeding. Ingeval meer dan één rechtsvordering wordt ingesteld, sluit de naleving van één veroordeling tot schadeloosstelling verder verhaal van schade in een ander aanhangig of toekomstig geding naar aanleiding van dezelfde inbreuk uit.

5. Met betrekking tot een activiteit die plaatsvindt in of op een door het ESA geregistreerd element kan een Europese Deelnemende Staat de erkenning van een licentie voor de uitoefening van een recht ter zake van de intellectuele eigendom niet weigeren, indien aan deze licentie rechten kunnen worden ontleend krachtens de wetgeving van een Europese Deelnemende Staat; naleving van de bepalingen van bedoelde licentie sluit tevens schadeloosstelling wegens inbreuk in een Europese Deelnemende Staat uit.

6. De tijdelijke aanwezigheid op het grondgebied van een Deelnemende Staat van voorwerpen, met inbegrip van de samenstellende delen van een vluchtelement, die worden vervoerd tussen een plaats op aarde en een vluchtelement van het ruimtestation dat door een andere Deelnemende Staat of het ESA is geregistreerd, kan op zichzelf geen aanleiding zijn voor een

rechtsgeding in de eerste Deelnemende Staat wegens inbreuk op een octrooi.

Artikel 22

Rechtsmacht op strafrechtelijk gebied

Gezien het feit dat een dergelijke samenwerking in de ruimte niet eerder is voorgekomen en uniek van aard is:

1. kunnen de Verenigde Staten, de Europese Deelnemende Staten, Japan en Canada, in overeenstemming met artikel 5, tweede lid, van deze Overeenkomst, rechtsmacht uitoefenen op strafrechtelijk gebied over de vluchtelementen die zij respectievelijk leveren en over de personeelsleden in of op enig vluchtelement die hun respectieve onderdanen zijn.

2. kunnen de Verenigde Staten daarnaast rechtsmacht op strafrechtelijk gebied uitoefenen met betrekking tot een strafbaar feit gepleegd door een niet-Amerikaans onderdaan in of op een niet-Amerikaans element dat deel uitmaakt van de bemande basis of daaraan gekoppeld is, waardoor de veiligheid van de bemande basis of de bemanningsleden aan boord in gevaar wordt gebracht, mits de Verenigde Staten, alvorens in het kader van een dergelijke strafvervolgung de zaak aanhangig te maken:

a) met de Deelnemende Staat waarvan de verdachte onderdaan is overleg pleegt over hun respectieve belangen ter zake van de vervolging; en

b) hetzij van de betrokken Deelnemende Staat de instemming met de voortzetting van de vervolging hebben verkregen;

hetzij, indien instemming uitblijft, van de betrokken Deelnemende Staat niet de verzekering heeft verkregen dat deze voornemens is zijn onderdaan te vervolgen, op grond van een op het bewijsmateriaal gebaseerde vergelijkbare tenlastelegging.

Artikel 23

Overleg

1. De Deelnemers, vertegenwoordigd door hun Samenwerkende Organen, kunnen onderling overleg plegen over elk vraagstuk dat voortvloeit uit de samenwerking aangaande het ruimtestation. De Deelnemers stellen alles in het werk om voor dergelijke vraagstukken een oplossing te vinden door middel van overleg tussen enkele of alle Samenwerkende Organen in overeenstemming met de in de Memoranda van Overeenstemming vastgelegde procedures.

2. Elke Deelnemer kan een andere Deelnemer verzoeken om

overleg op regeringsniveau over een vraagstuk dat voortvloeit uit de samenwerking aangaande het ruimtestation. De aangezochte Deelnemer gaat onverwijld op een dergelijk verzoek in. Indien de verzoekende Deelnemer de Verenigde Staten mededeelt dat het onderwerp van het overleg zich leent voor overweging door alle Deelnemers, beleggen de Verenigde Staten zo spoedig mogelijk een bijeenkomst voor multilateraal overleg, waarvoor alle Deelnemers worden uitgenodigd.

3. Indien een vraagstuk dat door overleg niet is opgelost nog steeds oplossing vereist, kunnen de betrokken Deelnemers het vraagstuk onderwerpen aan een overeengekomen vorm van geschillenbeslechting, zoals conciliatie, bemiddeling of scheidsrechtspraak.

Artikel 24

Evaluatie van de samenwerking aangaande het ruimtestation

Met het oog op de lange duur, de veelomvattendheid en de verdere ontwikkeling van hun samenwerking uit hoofde van deze Overeenkomst, houden de Deelnemers elkander op de hoogte van de ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op deze samenwerking. Voor het eerst in 1989, en daarna om de drie jaar, komen de Deelnemers bijeen om de vraagstukken die verband houden met hun samenwerking te behandelen en om de samenwerking aangaande het ruimtestation te evalueren en te bevorderen.

Artikel 25

Inwerkingtreding

1. Deze Overeenkomst staat open voor ondertekening door de in de Preambule van deze Overeenkomst genoemde Staten.

2. Deze Overeenkomst behoeft bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding. De bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding door een Staat geschiedt in overeenstemming met zijn constitutionele procedures. De akten van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding worden nedergelegd bij de Regering van de Verenigde Staten, die hierbij wordt aangewezen als de Depositaris.

3. (a) Deze Overeenkomst treedt in werking op de datum waarop de Verenigde Staten een akte van bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring hebben nedergelegd, en aan de in letter b hieronder vervatte voorwaarden voor inwerkingtreding ten aanzien van de Europese Deelnemer is voldaan, dan wel een akte van bekrachtiging,

aanvaarding of goedkeuring is nedergelegd door een andere Deelnemer. De Depositaris zal mededeling doen van de inwerking-treding van deze Overeenkomst aan alle Staten die deze hebben ondertekend. Daarna treedt de Overeenkomst, indien zij niet in werking is getreden ten aanzien van de Europese Deelnemer, in werking volgens de bepalingen van letter b hieronder; zij treedt in werking voor andere Deelnemers door nederlegging van hun akten van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding.

(b) Deze Overeenkomst treedt niet in werking voor een Europese Deelnemende Staat voordat zij in werking treedt voor de Europese Deelnemer. Zij zal slechts in werking treden ten aanzien van de Europese Deelnemer wanneer de Depositaris akten van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding heeft ontvangen van ten minste vier Europese Staten die hebben ondertekend of zijn toegetreden en die gezamenlijk ten minste 80 procent bijdragen aan het Columbus-ontwikkelingsprogramma van het Europees Ruimte-Agentschap.

(c) Nadat deze Overeenkomst voor de Europese Deelnemer in werking is getreden, kan elke in de Preambule van deze Overeenkomst genoemde Europese Staat die niet behoort tot de Staten zoals bedoeld in letter b hierboven, of elke andere lidstaat van het ESA die een lidstaat van het ESA was op het tijdstip van ondertekening van deze Overeenkomst door de Verenigde Staten, tot deze Overeenkomst toetreden door nederlegging van zijn akte van toetreding bij de Depositaris. Elke andere lidstaat van het ESA kan met instemming van de Verenigde Staten toetreden tot deze Overeenkomst.

4. Indien deze Overeenkomst op 31 december 1992 niet in werking is getreden voor een Deelnemer, roepen de Verenigde Staten de ondertekenaars van deze Overeenkomst bijeen, teneinde te bestuderen welke maatregelen, waaronder wijzigingen van deze Overeenkomst, nodig zijn om met deze omstandigheden rekening te houden.

Artikel 26

Wijzigingen

Deze Overeenkomst kan worden gewijzigd door een schriftelijke overeenkomst van de Deelnemende Staten ten aanzien waarvan deze Overeenkomst in werking is getreden. Elke wijziging behoeft de bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding door deze Staten in overeenstemming met hun onderscheiden constitutionele procedures.

Artikel 27

Opzegging

1. Elke Deelnemende Staat kan deze Overeenkomst te allen tijde opzeggen door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de Depositaris, met inachtneming van een termijn van ten minste één jaar. Opzegging door een Europese Deelnemende Staat laat de rechten en verplichtingen van de Europese Deelnemer uit hoofde van deze Overeenkomst onverlet.

2. Indien een Deelnemer kennis geeft van zijn opzegging van deze Overeenkomst, trachten de Deelnemers, met het oog op de voortzetting van het programma, vóór de datum waarop de opzegging van kracht wordt overeenstemming te bereiken over de voorwaarden van uittreding van de eerstbedoelde Deelnemer.

3. Daar de bijdrage van Canada bestaat in de levering van een essentieel deel van de infrastructuur voor het ruimtestation, stelt Canada, zodra het opzegt, de Verenigde Staten in staat de in de Bijlage genoemde Canadese elementen daadwerkelijk te gebruiken en te exploiteren. Daartoe verstrekt Canada onverwijld tekeningen, bescheiden, programmatuur, reserve-onderdelen, gereedschap, speciale testapparatuur en/of andere noodzakelijke zaken.

4. Onverminderd de bepalingen van het tweede en derde lid hierboven gaan ingeval Canada kennisgeeft van zijn opzegging, ongeacht de reden daarvan, de Verenigde Staten en Canada onverwijld onderhandelingen aan over de sluiting van een opzeggingsovereenkomst. Aannemende dat een dergelijke overeenkomst voorziet in een overdracht van de in de Bijlage genoemde Canadese elementen aan de Verenigde Staten, dient deze tevens te voorzien in een toereikende vergoeding van de Verenigde Staten van Canada.

5. Indien een Deelnemer deze Overeenkomst opzegt, wordt zijn Samenwerkend Orgaan geacht het desbetreffende Memorandum van Overeenstemming met de NASA te hebben opgezegd, welke opzegging op dezelfde datum van kracht wordt als de opzegging van deze Overeenkomst.

6. Opzegging door een Deelnemende Staat laat de rechten en verplichtingen van de betrokken Deelnemende Staat uit hoofde van de artikelen 16, 17 en 19 onverlet, voorzover niet is bepaald in een opzeggingsovereenkomst overeenkomstig het tweede of het vierde lid hierboven.

TEN BLIJKE WAARVAN de ondergetekenden, daartoe behoorlijk gemachtigd door hun onderscheiden Regeringen, deze Overeenkomst hebben ondertekend.

GEDAAN te Washington D.C., op 29 september 1988.

De teksten van deze Overeenkomst in de Engelse, de Franse, de Duitse, de Italiaanse en de Japanse taal zijn alle gelijkelijk authentiek. Een enkel oorspronkelijk exemplaar in iedere taal zal worden nedergelegd in het archief van de Regering van de Verenigde Staten, die alle Staten die deze Overeenkomst hebben ondertekend voor eensluidend gewaarmerkte afschriften zal doen toekomen. Na de inwerkingtreding van deze Overeenkomst zal de Depositaris deze registreren in overeenstemming met artikel 102 van het Handvest van de Verenigde Naties.

(Voor de ondertekeningen zie blz. 54 van dit Tractatenblad)

BIJLAGE

Door de Deelnemers te leveren elementen van het ruimtestation

Hieronder volgt een opsomming van de door de Deelnemers te leveren elementen van het ruimtestation, die in de Memoranda van Overeenstemming nader worden omschreven:

1. De Regering van de Verenigde Staten, vertegenwoordigd door de NASA, levert:

- elementen van de infrastructuur voor het ruimtestation, met inbegrip van een verblijfsmodule;
- gebruikselementen: een laboratoriummodule voor de bemande basis (met inbegrip van basisvoorzieningen voor het functioneren daarvan), materieel voor het onderbrengen van aangekoppelde nuttige ladingen voor de bemande basis, en een polair platform, en
- naast de bovenstaande vluchtelementen, uitsluitend voor het ruimtestation bestemde grondelementen.

2. De Europese Regeringen, vertegenwoordigd door het ESA, leveren:

- gebruikselementen: de gekoppelde drukmodule (Attached Pressurized Module) voor de bemande basis (met inbegrip van basisvoorzieningen voor het functioneren daarvan), een bemanbaar zelfstandig vliegend ruimtevaartuig (Man-Tended Free Flyer), dat op de bemande basis wordt onderhouden en een polair platform, en
- naast de bovenstaande vluchtelementen, uitsluitend voor het ruimtestation bestemde grondelementen.

3. De Regering van Japan levert:

- gebruikselementen: de Japanse experimenteermodule (Japanese Experiment Module) voor de bemande basis (met inbegrip van basisvoorzieningen voor het functioneren daarvan, het externe platform (Exposed Facility) en de logistieke modules (Experiment Logistics Module)) en

- naast de bovenstaande vluchtelementen, uitsluitend voor het ruimtestation bestemde grondelementen.

4. De Regering van Canada, vertegenwoordigd door het MOSST, levert:

- elementen van de infrastructuur voor het ruimtestation: het verplaatsbare onderhoudscentrum (Mobile Servicing Center, MSC), het onderhoudsdepot voor het MSC, en de beweeglijke manipulator voor speciale doeleinden (Special Purpose Dexterous Manipulator), en

- naast de bovenstaande vluchtelementen, uitsluitend voor het ruimtestation bestemde grondelementen.

D. PARLEMENT

De Overeenkomst heeft ingevolge artikel 91 van de Grondwet de goedkeuring van de Staten-Generaal, alvorens het Koninkrijk aan de Overeenkomst kan worden gebonden.

Het in rubriek J afgedrukte Akkoord heeft ingevolge artikel 91, juncto additioneel artikel XXI, eerste lid, onderdeel b, van de Grondwet, juncto artikel 62, tweede lid, van de Grondwet naar de tekst van 1972, alsnog de goedkeuring van de Staten-Generaal.

E. BEKRACHTIGING

Bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring van de Overeenkomst is voorzien in artikel 25, tweede lid.

G. INWERKINGTREDING

De bepalingen van de Overeenkomst zullen ingevolge artikel 25, derde lid, letter a, in werking treden op de datum waarop de Verenigde Staten van Amerika een akte van bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring hebben nedergelegd en aan de in artikel 25, derde lid, letter b, vervatte voorwaarden voor inwerkingtreding ten aanzien van de Europese Deelnemer is voldaan, dan wel een akte van bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring is nedergelegd door een andere Deelnemer.

De Overeenkomst wordt ingevolge het in rubriek J hieronder afgedrukte Akkoord toegepast vanaf 29 september 1988 tussen alle Staten die haar hebben ondertekend behalve Japan.

J. GEGEVENS

Van het op 30 mei 1975 te Parijs tot stand gekomen Verdrag tot oprichting van een Europees Ruimte-Agentschap zijn de Nederlandse, de Engelse en de Franse tekst geplaatst in *Trb.* 1975, 123. Zie ook, laatstelijk, *Trb.* 1985, 134.

Van het op 27 januari 1967 te Londen, Moskou en Washington voor ondertekening opengestelde Verdrag inzake de beginselen waaraan de activiteiten van Staten zijn onderworpen bij het onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte, met inbegrip van de maan en andere hemellichamen, naar welk Verdrag onder meer in de preambule tot de onderhavige Overeenkomst wordt verwezen zijn de Engelse en de Franse tekst, alsmede de vertaling in het Nederlands geplaatst in *Trb.* 1967, 31. Zie ook *Trb.* 1969, 203.

Van de op 22 april 1968 te Londen, Moskou en Washington voor ondertekening opengestelde Overeenkomst inzake de redding van ruimtevaarders, de terugkeer van ruimtevaarders en de teruggave van in de kosmische ruimte gebrachte voorwerpen, naar welke

Overeenkomst onder meer in de preambule tot de onderhavige Overeenkomst wordt verwezen, zijn de Engelse en de Franse tekst, alsmede de vertaling in het Nederlands geplaatst, in *Trb.* 1968, 134. Zie ook *Trb.* 1981, 37.

Van de op 29 maart 1972 te Londen, Moskou en Washington voor ondertekening opengestelde Overeenkomst inzake de internationale aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door ruimtevoorwerpen, naar welke Overeenkomst onder meer in de preambule tot de onderhavige Overeenkomst wordt verwezen, zijn de Engelse en de Franse tekst, alsmede de vertaling in het Nederlands geplaatst in *Trb.* 1979, 20. Zie ook *Trb.* 1981, 38.

Van de op 14 januari 1975 te New York tot stand gekomen Overeenkomst inzake de registratie van in de kosmische ruimte gebrachte voorwerpen, naar welke Overeenkomst onder meer in de preambule tot de onderhavige Overeenkomst wordt verwezen, zijn de Engelse en de Franse tekst, alsmede de vertaling in het Nederlands geplaatst in *Trb.* 1979, 19. Zie ook *Trb.* 1981, 39.

Van het op 14 juli 1967 te Stockholm tot stand gekomen Verdrag tot oprichting van de Wereldorganisatie voor intellectuele eigendom, naar welk Verdrag in artikel 21 van de onderhavige Overeenkomst wordt verwezen, is de tekst geplaatst in *Trb.* 1969, 145 en de vertaling in het Nederlands in *Trb.* 1970, 188. Zie ook, laatstelijk, *Trb.* 1984, 75.

Van het op 26 juni 1945 te San Francisco tot stand gekomen Handvest van de Verenigde Naties, naar welk Handvest aan het slot van de onderhavige Overeenkomst wordt verwezen, zijn de Engelse en de Franse tekst, zoals gewijzigd, geplaatst in *Trb.* 1979, 37 en de vertaling in het Nederlands in *Trb.* 1987, 113.

Op 29 september 1988 is voorts te Washington een Akkoord inzake de toepassing van de onderhavige Overeenkomst tot stand gekomen. De Engelse en de Franse¹⁾ tekst van dat Akkoord luiden als volgt:

¹⁾ De Duitse en de Italiaanse tekst zijn niet afgedrukt.

**Arrangement Concerning Application of the Space Station
Intergovernmental Agreement Pending its Entry into Force**

1. The Parties to this Arrangement are all signatories to the Agreement among the Government of the United States of America, Governments of Member States of the European Space Agency, the Government of Japan, and the Government of Canada on Cooperation in the Detailed Design, Development, Operation, and Utilization of the Permanently Manned Civil Space Station, done at Washington on September 29, 1988 ("the Space Station Agreement").

2. In accordance with its terms, the Space Station Agreement will enter into force on the date which the United States and one other Partner have deposited instruments of ratification, acceptance, or approval. Thereafter, the Space Station Agreement will enter into force for a Partner upon the deposit of that Partner's instrument of ratification, acceptance, approval, or accession. For these purposes, the European Partner shall be considered to have deposited its instrument of ratification, acceptance, approval, or accession when the Depositary has received instruments of ratification, acceptance, approval, or accession from at least four European States that together contribute not less than 80 per cent to the Columbus Development Programme of the European Space Agency.

3. The Parties to this Arrangement desire to pursue cooperation as provided in the Space Station Agreement to the fullest possible extent, pending completion by each of them of all domestic actions required prior to accession to, or ratification, acceptance, or approval of the Space Station Agreement.

4. The Parties to this Arrangement therefore undertake, to the fullest extent possible consistent with their domestic laws and regulations, to abide by the terms of the Space Station Agreement until it enters into force with respect to each of them.

5. The Parties to this Arrangement further recognize and undertake that, pursuant to Article 4.2 of the Space Station Agreement, the National Aeronautics and Space Administration and the European Space Agency will conclude a Memorandum of Understanding on Cooperation in the Detailed Design, Development, Operation, and Utilization of the Permanently Manned Civil Space Station with the European Space Agency and with the Ministry of State for Science and Technology of Canada, respectively, as soon as possible.

Arrangement relatif à l'application de l'Accord Intergouvernemental sur la station spatiale en attendant l'entrée en vigueur de celui-ci

1. Les Parties au présent Arrangement sont toutes signataires de l'Accord entre le Gouvernement des Etats-Unis d'Amérique, les Gouvernements d'Etats membres de l'Agence spatiale européenne, le Gouvernement du Japon et le Gouvernement du Canada relatif à la coopération en matière de conception détaillée, de développement, d'exploitation et d'utilisation de la Station spatiale civile habitée en permanence, fait à Washington, D.C., le 29 septembre 1988 («l'Accord sur la Station spatiale»).

2. En vertu de ses propres termes, l'Accord sur la Station spatiale entre en vigueur à la date à laquelle les Etats-Unis et un des autres Partenaires auront déposé un instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation. Par la suite, l'Accord sur la Station spatiale entrera en vigueur pour un Partenaire à la date du dépôt de l'instrument de ratification, d'acceptation, d'approbation ou d'adhésion dudit Partenaire. A cet effet, le Partenaire européen est présumé avoir déposé son instrument de ratification, d'acceptation, d'approbation, ou d'adhésion lorsque le Dépositaire a reçu les instruments de ratification, d'acceptation, d'approbation ou d'adhésion d'au moins quatre Etats européens signataires ou adhérents représentant ensemble 80% au moins des contributions au programme de développement Columbus de l'Agence spatiale européenne.

3. Les Parties au présent Arrangement sont désireuses de poursuivre dans toute la mesure possible la coopération prévue à l'Accord sur la Station spatiale en attendant que soit menées à leur terme par chacune d'elles toutes les démarches internes devant précéder la ratification, l'acceptation, l'approbation ou l'adhésion concernant l'Accord sur la Station spatiale.

4. En conséquence, les Parties au présent Arrangement s'engagent, dans toute la mesure où le permettent leurs législations et réglementations nationales, à se conformer aux dispositions de l'Accord sur la Station spatiale en attendant que celui-ci entre en vigueur pour chacune d'elles.

5. Les Parties au présent Arrangement reconnaissent en outre et s'engagent à faire en sorte que, conformément à l'article 4 (2) de l'Accord sur la Station spatiale, l'Administration nationale de l'aéronautique et de l'espace conclue le plus rapidement possible des Mémoires d'Accord sur la coopération en matière de conception détaillée, de développement, d'exploitation et d'utilisation de la Station spatiale civile habitée en permanence, avec respectivement l'Agence spatiale européenne et le Ministère d'Etat pour la Science et la Technologie du Canada.

6. A Party may withdraw from this Arrangement upon sixty days' written notice to the other Parties.

7. This Arrangement will be effective upon signature.

DONE at Washington, this 29th day of September, 1988 in one original, the English, French, German and Italian texts being equally authentic.

Het Akkoord is ondertekend op 29 september 1988 voor de volgende Staten:

België
de Bondsrepubliek Duitsland
Canada
Denemarken
Frankrijk
Italië
het Koninkrijk der Nederlanden
Noorwegen
Spanje
de Verenigde Staten van Amerika
het Verenigd Koninkrijk van Groot-
Brittannië en Noord-Ierland

6. Chacune des Parties peut se retirer du présent Arrangement moyennant un préavis écrit de 60 jours adressé aux autres Parties.

7. Le présent Arrangement prend effet à la date de sa signature.

FAIT à Washington, D.C., le 29 septembre 1988.

Les textes du présent Arrangement en langues allemande, anglaise, française et italienne font également foi.

De vertaling in het Nederlands van het Akkoord luidt als volgt:

**Akkoord betreffende de toepassing van de Intergouvernementele
Overeenkomst inzake het ruimtestation in afwachting van haar
inwerkingtreding**

1. De Partijen bij dit Akkoord zijn alle ondertekenaar van de Overeenkomst tussen de Regering van de Verenigde Staten van Amerika, de Regeringen van de lidstaten van het Europees Ruimte-Agentschap, de Regering van Japan en de Regering van Canada inzake samenwerking op het gebied van het gedetailleerde ontwerp, de ontwikkeling, de exploitatie en het gebruik van het permanent bemande civiele ruimtestation, ondertekend te Washington op 29 september 1988 („de Ruimtestationovereenkomst”).

2. Overeenkomstig haar bepalingen, treedt de Ruimtestationovereenkomst in werking op de datum waarop de Verenigde Staten en één andere Deelnemer hun akte van bekrachting, aanvaarding of goedkeuring hebben nedergelegd. Daarna treedt de Ruimtestationovereenkomst ten aanzien van een Deelnemer in werking na de nederlegging van zijn akte van bekrachting, aanvaarding, goedkeuring of toetreding. De Europese Deelnemer wordt geacht zijn akte van bekrachting, aanvaarding, goedkeuring of toetreding te hebben nedergelegd wanneer de Depositaris akten van bekrachting, aanvaarding, goedkeuring of toetreding heeft ontvangen van tenminste vier Europese Staten die hebben ondertekend of zijn toegetreden en die gezamenlijk ten minste 80 procent bijdragen aan het Columbusontwikkelingsprogramma van het Europees Ruimte-Agentschap.

3. In afwachting van de voltooiing door ieder van hen van alle handelingen die op nationaal niveau zijn vereist voor de toetreding tot, of de bekrachting, de aanvaarding of de goedkeuring van de Ruimtestationovereenkomst, wensen de Partijen bij dit Akkoord de samenwerking, zoals geregeld in de Ruimtestationovereenkomst, in zo ruim mogelijke mate te verwezenlijken.

4. De Partijen bij dit Akkoord verbinden zich derhalve ertoe, in de ruimste mate waarin zulks verenigbaar is met hun nationale wetten en voorschriften, de bepalingen van de Ruimtestationovereenkomst na te leven totdat deze ten aanzien van elk van hen in werking treedt.

5. De Partijen bij dit Akkoord erkennen voorts en verbinden zich ertoe dat, overeenkomstig artikel 4, tweede lid, van de Ruimtestationovereenkomst, de Nationale Dienst voor de Lucht- en Ruimtevaart en het Europees Ruimte-Agentschap zo spoedig mogelijk een Memorandum van Overeenstemming zullen sluiten inzake samenwerking op het gebied van het gedetailleerde ontwerp, de ontwikkeling, de exploitatie en het gebruik van het permanent bemande civiele ruimtestation.

6. Een Partij kan dit Akkoord opzeggen door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de andere Partijen, met inachtneming van een termijn van zestig dagen.

7. Dit Akkoord treedt in werking op het tijdstip van ondertekening.

GEDAAN te Washington, op 29 september 1988, in één origineel, waarbij de Engelse, de Franse, de Duitse en de Italiaanse teksten gelijkelijk authentiek zijn.

(Voor de ondertekeningen zie blz. 92 van dit Tractatenblad)

Dit Akkoord is ingevolge zijn paragraaf 7 op 29 september 1988 in werking getreden.

Uitgegeven de zestiende januari 1989.

De Minister van Buitenlandse Zaken,

H. VAN DEN BROEK